

Kroniek

Rieks Scheve (77), dierenverzorger Dierenpark Emmen

Criminaliteit in de gemeente Emmen (1910-1924)

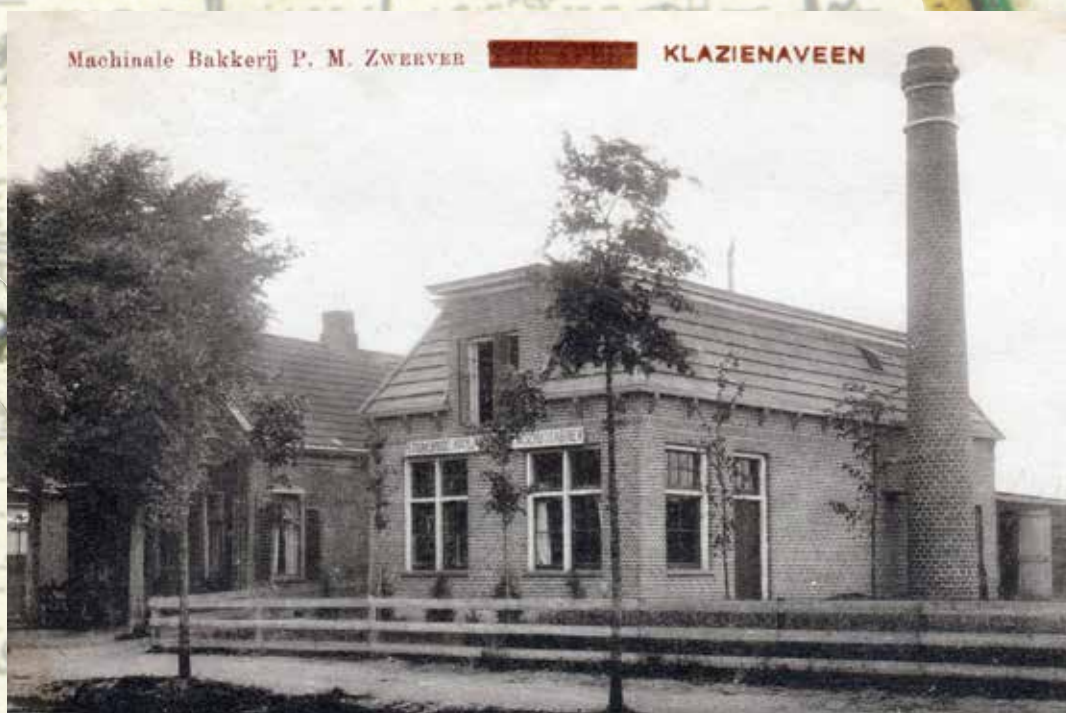
Het verdwenen dorp op het bovenveen

Ontzettend ongeluk bij de Linthorst Homanbrug in Beilen

Honderd jaar geleden

Als de bom gevallen was . . .

Bakkerij 'De Bijenkorf' in Klazienaveen

Wie weet meer?

Hier boven fietst een echtpaar richting de Westennesscherbrug naar Noord-Sleen. Op de achtergrond is de boerderij op het adres Westennesscherstraat 63 te zien. Wie kent het echtpaar en wie kan meer over hen vertellen? (Collectie Meilink)

Reacties graag naar: P. Naber, Sierduif 32, 7827 NJ Emmen, 0591-633942 of p.a.naber@home.nl.

Artikelen

Redactie	Wie weet meer?	ii
<i>Marscha van Noesel</i>	Rieks Scheve (77), dierenverzorger Dierenpark Emmen	4
<i>dr. Albert Eggens</i>	Criminaliteit in de gemeente Emmen (1910-1924)	9
<i>Jan Wanders</i>	Het verdwenen dorp op het bovenveen	12
<i>Gré Tiben-Tolner</i>	Ontzettend ongeluk bij de Linthorst Homanbrug in Beilen	16
<i>Piet Naber</i>	Honderd jaar geleden	20
<i>Marscha van Noesel</i>	<i>Kijk je naar toen, dan zie je het nu</i>	
	Als de bom gevallen was . . .	26
<i>Piet Naber e.a.</i>	Bakkerij 'De Bijenkorf' in Klazienaveen	29

Bijdragen

<i>Piet Naber</i>	Redactioneel	1
<i>Henk Jeurink</i>	Verenigingsnieuws	2

Voorbehoud auteursrechten foto's

Bij het plaatsen van foto's in dit blad vraagt de redactie toestemming aan de leveranciers van de foto's. Bij foto's uit het verleden is vaak niet meer te achterhalen wie deze hebben gemaakt. Bent u rechthebbende van een door ons gepubliceerde foto of afbeelding en hebben wij dit niet vermeld, verzoeken wij u contact met ons op te nemen, zodat wij in de eerstvolgende uitgave deze omissie kunnen rechtzetten.

Bestuur

Peter Kraan, voorzitter, De Hietbrink 46, 7824 XT Emmen, 06-38358941, pmkraan99@gmail.com.
Henk Jeurink, secretaris, Laan van het Kwekebos 229, 7823 KE Emmen, 06-25186205, secretaris@hvezod.org.
Albert Oost, penningmeester, ledenadministrateur en webmaster, Amsterdamscheveldlaan 1, 7887 VD Erica, 06-10061012, aost3@kpnplanet.nl.
Minno Nicolai, bestuurslid, Houtweg 180, 7823 PK Emmen, 06-25555188.
Gré Tiben-Tolner, bestuurslid en webmaster, Hoofdkanaal o.z. 146, 7881 VR Emmer-Compascuum, 06-15688141, gretiben@hotmail.com.
Geert Schutrups, vicevoorzitter, Parklaan 7, 7822 EA Emmen, 06-55122978, parklaan7@home.nl.
Roelienke Weerink, bestuurslid, Rooseveltstraat 6, 7844 LN Veenoord, 06-14584162, roel_1976@hotmail.com

Redactie

Piet Naber, redactiesecretariaat, Sierduif 32, 7827 NJ Emmen, 0591-633942.
Gelieve kopij te zenden aan:
p/a P. Naber, redactiesecretariaat, Sierduif 32, 7827 NJ Emmen: p.a.naber@home.nl.

Contact

- Website Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe: <https://hvezod.org>.
- Volg ons op Facebook: HVZOD.
- Algemeen e-mailadres: secretaris@hvezod.org.

Lid worden van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe?

Het lidmaatschap bedraagt € 18,00 en voor huisgenoten € 5,00 extra. Geef uw naam, adres, postcode, woonplaats, telefoonnummer en e-mailadres per post of per e-mail door aan: Albert Oost, ledenadministrateur, Amsterdamscheveldlaan 1, 7887 VD Erica, 06-10061012, aost3@kpnplanet.nl.
Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij het lidmaatschap voor 1 december van het lopende verenigingsjaar schriftelijk of per mail wordt opgezegd.

Contributie

In de maanden januari/februari ontvangen leden, die geen incasso hebben, een factuur ter voldoening van hun jaarlijkse contributie.
Leden met een incasso, ontvangen géén factuur. Hun contributie wordt in de maand februari automatisch van hun rekening afgeschreven

Bankrelatie

Rekeningnummer NL78 RABO 0104 4688 15, Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe, Amsterdamscheveldlaan 1, 7887 VD Erica.

Redactioneel

Voor u ligt alweer de laatste *Kroniek* van 2022. Geopend wordt met een verhaal van Marscha van Noesel over Rieks Scheve, die meer dan 40 jaar dierenoppasser in het Noorder Dierenpark is geweest. Het artikel gaat vooral over het vervoer van de dieren naar andere dierentuinen en wat daarbij beleefd werd. Van die reizen hield zijn vrouw Tiny een dagboek bij en daar zijn ook fragmenten uit te lezen

Albert Eggens vervolgt zijn reeks over 'Criminaliteit in de gemeente Emmen 1910-1924'. Deze keer gaat het over brandstichtingen en het veroorzaken van gevaar op spoorlijnen (misdaden tegen de algemene veiligheid van personen en goederen). Sinds 2018 is Jan Wanders, lid van Cultureel Historisch Zwartemeer, bezig om alle voormalige huisplaatsen van het Bargerveen in kaart te brengen. In zijn artikel 'Het verdwenen dorp op het bovenveen' vertelt hij over de bewoning en de bewoners. Bij een ongeval in 1950 in Beilen zijn zes jonge mannen uit de gemeente Emmen om het leven gekomen. Het bestuurslid Gré Tiben-Tolner heeft het gebeuren, dat leidde tot veel verdriet in gezinnen, verwerkt tot een artikel.

Een voormalige BB-bunker uit de tijd van de Koude Oorlog is nog ondergronds in Emmen te vinden. Onder begeleiding van Gerrie van der Veen (van de eigenaar Stichting Archeologie en Monument) bracht Marscha van Noesel een bezoek aan deze bunker en kreeg ze uitleg. Te lezen in het artikel 'Als de bom gevallen was ...'

Naar aanleiding van een van de berichtjes in de rubriek '100 jaar geleden' in het vorige nummer en een daarbij horende ansichtkaart (zie voorblad), die de redactie later kreeg en die vragen opriep, is een artikel tot stand gekomen over bakkerij P.M. Zwerwer in Klazienaveen.

Verder de rubriek '100 jaar geleden' en de mededelingen van het bestuur.

De redactie wenst u prettige feestdagen en veel leesplezier.

Verenigingsnieuws

Algemeen

Deze herfst kenmerkte zich weer als vanouds voor onze vereniging. Daarom ook weer een kleine terugblik.

Terugblik

Op de Open Monumentendagen Emmen op 9, 10 en 11 september stond de geschiedenis van ons jongste veendorp Weiteveen centraal. In samenwerking met het Veenloopcentrum werd er een fantasieprogramma ontwikkeld. Veel mensen hebben op 10 september de weg naar Weiteveen gevonden. De door onze vereniging op dezelfde dag uitgezette fietsroute rond Klazienaveen en door het Bargerveen kende eveneens veel tevreden deelnemers. Ook de overige activiteiten tijdens deze dagen kregen ruimschoots de aandacht die zij verdienden. Speciaal willen we ons bestuurslid Geert Schutrups noemen. Hij heeft dit jaar extra veel werk aan deze deeltaak besteed. Graag willen we iedereen bedanken voor hun inzet en in het bijzonder de mensen van het Veenloopcentrum in Weiteveen.

Op 31 oktober wachtte een volle zaal in het MFC 'De Deelee' in Emmer-Compascuum met spanning op de lezing van Albert Eggens uit Emmen over zijn boek *Leven langs de grens*. Albert wist op een

boeiende wijze parallellen aan te brengen tussen de grensgeschiedenis over de Eerste Wereldoorlog (1914-1918), de coronapandemie en de huidige oorlog in de Oekraïne. Iedereen ging tevreden naar huis. Geschiedenis is altijd boeiend en zeker als Albert aan het woord komt.

Overige erfgoedactiviteiten

Onder dit kopje gaan we opnieuw activiteiten of nieuw uitgekomen boeken van zusterverenigingen of particulieren, die op het gebied van erfgoed of daarmee vergelijkbaar actief zijn, onder uw aandacht brengen. We stellen wel als voorwaarde dat dit moet worden doorgegeven aan de secretaris van de HV Zuidoost-Drenthe.

De komende maanden verzorgen Johan Withaar en Gerrie van der Veen een presentatie en een muzikale wandeling door het Emmen van vroeger. Oude foto's, anekdotes en achttien hele leuke bekende liedjes worden live gespeeld, hertaald naar het oude Emmen en haar inwoners. Deze voorstelling mag u niet missen. Ze vindt plaats op:

Dinsdag 10 januari 2023, Hoefijzer Zuidbarge, aanvang 19.30 uur (besloten);

Maandag 23 januari 2023, Meerstede Emmermeer, aanvang 19.30 uur;

Donderdag 9 maart 2023, Cho Rensenpark, twee voorstellingen aanvang 14.00 en 19.00 uur;

Dinsdag 18 april 2023, Schepershof Emmerhout, aanvang 14.30 uur.

Ons lid Lubbe Kroeze uit Emmermeer heeft zelf een boek met zestig prachtige verhalen over zijn geboorteplaats Emmer-Compascuum uitgegeven. Dit boek met de titel *Verhalen langs de Kanalen* is voor € 19,95 bij hem verkrijgbaar. Lubbe is te bereiken onder 0591 622816 of lubbekroeze@planet.nl. Ook kunt u via de Stobbe in Emmer-Erf-scheidenveen of bij Gustin in Emmer-Compascuum dit boek aanschaffen.

Tenslotte

Voor wijzigingen in ons programma adviseren we

u om regelmatig de lokale media en de facebook-site en/of website van de HV Zuidoost-Drenthe te raadplegen. (<https://www.facebook.com/HVZOD/> of <https://hvezod.org>)

De *Kroniek* verschijnt in 2023 op 8 maart, 7 juni, 30 augustus en 6 december

Nieuwe opzet redactie Kroniek m.i.v. 2023

Begin dit jaar liet Piet Naber het bestuur weten dat 2022 het laatste jaar was dat hij het redactiesecretariaat verzorgt. In overleg met Piet Naber heeft het bestuur gezocht naar een geschikte opvolger. Die hebben we gevonden in de persoon van Albert Eggens uit de Delftlanden in Emmen. Indringend is met Albert gesproken op welke wijze hij inhoud wenst te geven aan deze functie. De laatste jaren deed Piet Naber dit werk alleen. De oorspronkelijke redactie werd steeds kleiner door vertrek en overlijden. De functie van eindredacteur werd steeds meer een redactiesecretariaat. Albert vindt dit een goede benaming. Zijn werkzaamheden bestaan uit het ontvangen van artikelen, het redigeren daarvan en tenslotte het opsturen naar de uitgever, die voor de opmaak en de productie zorgt. In 2023 loopt Piet nog een jaar met Albert mee om hem de kneepjes van het beheren van het redactiesecretariaat bij te brengen. Albert Eggens is geboren in Groningen en getogen in Erm. Hij is leraar geschiedenis aan de RSG Ter Apel. Ook heeft hij twee boeken op zijn naam staan. Hij verzorgt naar ieders volle tevredenheid mooie lezingen.

In plaats van een redactie gaan onze gedachten nu uit naar een door het bestuur op te zetten netwerk met auteurs, een soort redactieraad. De redactieraad zorgt er voor dat het blad gevuld wordt met artikelen en rubrieken. De redactieraad wordt twee keer per jaar door het bestuur voor overleg uitgenodigd. Dat overleg vindt plaats in aanwezigheid van een vertegenwoordiging van het bestuur en het redactiesecretariaat. Het bestuur buigt zich momenteel over de samenstelling van de redactieraad. Dit moet in januari 2023 zijn beslag krijgen.

Het interneringskamp Mariënbosch, waar in 1947 en 1948 gezinnen uit de gemeente Emmen verbleven alvorens zij naar Duitsland werden uitgezet.

Nieuwjaarsbijeenkomst op 30 januari 2023 in De Meerstal in Zwartemeer

De eerste bijeenkomst van het nieuwe jaar krijgt een bijzonder karakter. We vieren met elkaar het nieuwe jaar en we gaan luisteren naar inleidingen van onze leden Gerben Dijkstra uit Beilen en Gerhard Vedder uit Erica. Plaats van samenkomst is het dorpshuis De Meerstal, de Blokken 41, 7894 CH Zwartemeer. De zaal is open om 19.00 uur; aanvang: 19.45 uur. We beginnen met koffie en rolletjes. Voor leden zijn er geen kosten aan verbonden. Voor niet-leden kan er een kleine financiële bijdrage worden gevraagd.

De lezing

De bezettingsjaren 1940-1945 en de jaren na de bevrijding hadden voor 600 inwoners van de voormalige gemeente Emmen met een Duitse nationaliteit grote gevolgen. Van hen werd verwacht dat zij in 1941 hun kinderen naar de Duitse School aan de Oude Roswinkelerweg stuurden en mannen werd voor dienstdiening in het Duitse leger opgeroepen. Na de bevrijding kwamen hun bezittingen in beheer van de Nederlandse Staat. Ook verkeerden zij in onzekerheid of zij wel in Nederland mochten blijven, want vanaf september 1946 begon de Nederlandse regering met het uitzetten van gezinnen met een Duitse nationaliteit. Ook vanuit de toenmalige gemeente Emmen werden mensen uitgezet. Over hun vrijwel onbekend gebleven lotgevallen is weinig bekend. De beide inleiders gaan daar verandering in brengen.

Na de lezing gaan we onder het genot van een drankje en hapje nog een tijdje doorzakken.

door
Marscha van Noesel
met dank aan Rieks Scheve

Rieks Scheve (77), dierenverzorger Dierenpark Emmen

*‘Het ging ons alleen om de dieren,
ik vergat dan alles om me heen’*

Als bezoeker van een dierenpark vraag je je nooit af waar komen die beesten vandaan en hoe zijn ze hier gekomen. Het enige wat je zou kunnen denken is dat ze eigenlijk niet in Nederland thuis horen, maar in Afrika, Indonesië, IJsland of waar dan ook, in ieder geval in andere werelddelen. Toen ik in 1968 pas in Emmen woonde had ik geregeld nachtmerries over uitgebroken wilde dieren in de Hoofdstraat van het dorp. Geen wonder ik

had nog nooit zo dicht bij een dierenpark gewoond. En ook begrijpelijk want nog geen jaar eerder was ik in het toenmalige Rhodesie, later Zimbabwe, met mijn oudste zuster op de vlucht geweest voor een leeuw die zijn vrouwtje en welpjes verdedigde. Later werd het duidelijk dat die nachtmerries nog niet zo onwerkelijk waren.

Rieks Scheve uit Emmen, meer dan 40 jaar dierenoppasser en vervoerder van de dierenparkdieren weet er alles van. Hij is getuige geweest van uitgebroken cheetahs en leeuwen in de jaren zeventig. Rieks heeft de wereld rondgereisd met olifanten, giraffen, krokodillen en neushoorns in vrachtwagens. Van de ene dierentuin naar de andere. Altijd samen met zijn vrouw Tiny.

Een uitwisselingsprogramma tussen dierentuinen is aan strenge wettelijke regels gebonden. Het regelen van vervoer van die dieren gaat niet over een nacht ijs. Dat kost vele maanden voorbereiding. De reis die de dieren uit Emmen maken naar andere dierentuinen in de wereld of vice versa is meestal niet gemakkelijk. Rieks zorgde voor sponsors die de kosten voor het vervoer over de weg of met het vliegtuig betaalden. Er moest worden berekend in welke kisten de dieren konden, de afmetingen moesten kloppen bij het ruim van een vliegtuig of bij de mogelijkheden van vrachtauto's.

In april 1981 had Rieks zijn fiets te dicht bij het verblijf van de olifanten neergezet. Annabel pakte met haar slurf zijn fiets. Een oplettende fotograaf legde vast hoe Annabel de fiets tot een stuk schroot vertrapte. (Foto: Piet Meilink)

Een tijger ruilen voor twee apen

Rieks Scheve: "Het was 2 augustus 1967. Verzorger Gezienus Boer vroeg mij of ik een tweejarige tijger naar een dierenhandelaar in Tilburg wilde brengen. Dat mocht in die tijd nog. Later hebben dierenparken afspraken gemaakt dat ze de dieren met gesloten portemonnee ruilden en dat ze niet meer naar de handelaren gingen. Willem Oosting, directeur en oprichter van dierenpark Emmen, was al met de trein naar Tilburg. Ik belde mijn vrouw en vertelde dat ik naar Tilburg moest en dat ik hopelijk op tijd voor mijn verjaardagsfeestje terug zou zijn. De tijger werd in een transportkist gehesen. De tijger werd geruild tegen twee mandrilapen. Prachtige beesten, het vrouwtje woog 20 kilo en het mannetje zo'n 30 kilo. Oosting reed met mij terug naar Emmen. Ik was pas om acht uur 's avonds terug, Oosting ging naar huis. Ik moest de apen nog naar hun verblijf brengen. Dat ging ook niet zonder slag of stoot. Ik moest de apen toch wel even op hun gemak stellen. Je weet, de dieren gaan zelfs voor mijn verjaardagsvisite. Dus uren later kwam ik thuis, iedereen was weg behalve mijn vrouw, maar met Tiny heb ik nog wel even een verjaardagborreltje gedronken."

Je vraagt je af hoe iemand krokodillen in een kist krijgt. Rieks draait zijn hand er niet voor om. Hij heeft het geleerd van collega-dierenverzorgers of van ervaren medewerkers van andere dierentuinen. Over krokodillen bijvoorbeeld: *"Je vangt het dier met een touw in het water, draait het touw om de bek, spant het zachtjes wat aan en trekt hem uit het water naar de kant, met touw en al in de kist."* Hij vertelt het alsof hij een hondje in een bench stopt, maar zo is de werkelijkheid niet.

Over al die jaren die hij over de wereld heeft gereisd heeft hij dankzij zijn op 23 februari 2022 overleden vrouw Tiny een macht aan notities overgehouden. Zij heeft elke reis van uur tot uur in haar dagboek bijgehouden. Nu zit hij met tassen vol krantenknipsel, artikelen over zijn werk in *Animal Focus*, een periodiek tijdschrift van Animoso, werkgroep Dierenmanagement en uitgaven van de autobedrijven die hem hebben gesponsord. Tiny ging als vrijwilligster mee; ze reed soms ook de vrachtwagens met de kostbare levende lading. Rieks is al meer dan tien jaar met pensioen. Nu rijst de vraag: wat te doen met al die gegevens, al die krantenknipsels en dagboeken. Zonde om weg te gooien. Nee, dat moet je niet doen, zegt iedereen. Dan eerst maar eens kijken of er belangstelling voor is.

Een eerste duik in de dagboeken van Tiny en in de krantenknipsels levert al een uurtje verwondering op: hoe hebben ze het allemaal klaar gespeeld. Met een olifant op reis, in plaats van met een rolkorfje.

Rieks verzorgde een transport van een tijger.

Rieks: *"Een keer waren we met een neushoorn in een kist op het vliegveld Singapore geland. We moesten het vliegveld af terwijl de neushoorn in de kist achter moest blijven natuurlijk voor de vervolgvlucht naar Australië. Wij wilden niet bij de kist vandaan en hebben de nacht doorgebracht voor het politiebureau. De mensen daar waren zo vertederd door onze zorg voor de neushoorn dat ze ons de hele nacht van koffie en broodjes hebben voorzien."*

Tiny voor de vrachtwagen, waarmee de kodiakbeer Gretter uit de Riga Zoo (Letland) naar Nederland werd vervoerd.

Uit het dagboek van Tiny Bartelds (1999)

12.00 uur: Neushoorntransport van Emmen naar Beauval, Frankrijk.

Start: 12.25 uur. De neushoorn is moeizaam in de kist gekomen, hij wilde niet verhuizen. Maar ja er is geen keuze voor hem dus vooruit naar Frankrijk.

13.05 even kijken hoe de neushoorn het maakt. We parkeren even, maar alles gaat goed. 16.30: een sanitaire stop. We moeten even wachten, dus eten we ons broodje.

Om 17.05 wisseling van de wacht, ik ga rijden, en 19.50 gaan we dineren als half Frankrijk dat ook doet.

Als we om 00.30 verder rijden is 'neushoorntje' lastig.

Om 07.00 uur komen we aan. Het is koud en guur weer. We zijn twee uur bezig geweest om de kist eraf te krijgen. De kabels waren te kort, de doorgang te nauw. Om even over toen uur was ons 'neushoorntje' op zijn plaats. En maar ruiken in de nieuwe stal. Er stonden hem al twee vrouwtjes op te wachten. Het personeel erom heen te springen. Ze moesten hem eerst maar even kalmeren. Mevrouw Delord wilde ons meteen naar het hotel sturen. We zagen er zeker een beetje moe en onverzorgd uit. Het stormt hier dus mijn permanentje is er al uit. In het hotel wat eten, maar wij wilden toch eerst weten hoe het met de neushoorn is. Bij ons gaan de dieren altijd voor. We hebben Harry van het dierenpark Emmen gebeld om te zeggen dat alles oké is.

De volgende dag de auto schoon, kist er weer in en kijken wanneer we terug kunnen rijden.

Vijftien uren hebben we er over gereden, niet harder dan 80 km per uur en slecht weer.

Sinds het wettelijk verboden is dieren aan de dierenhandel te verkopen worden giraffen ter waarde van 30.000 euro gewoon weggeven aan dierenparken overal ter wereld, bij wie het dier maar in de groep past. "We hebben altijd alles voor de dieren van het park over gehad. Ik vergat alles om me heen, alleen het dier telde."

Vaak ging de tocht naar Zuid-Frankrijk. "We hadden eens een giraf in de kist in de vrachtwagen. Toen kwam er een storm over ons heen. Ik heb heel vaak in spanning gezeten, zouden we het wel redden. Dan gaat je rikketik wel even te keer."

Emoties en verdriet om dieren die doodgingen heeft hij natuurlijk ook gekend. "Toen olifant Annabel in de gracht viel en haar rug brak hebben we de hele nacht bij haar gezeten. Zij voelde dat ze doodging, dat ik haar steunde, ze sloeg haar slurf om mijn arm. Zo mooi. In alle dierentuinen was zo'n gracht, maar alleen achteraf gezien was dat misschien niet zo slim. Ergens anders was de gracht met gras bekleed, of later waren er stroomdraden omheen gespannen, maar toen Annabel viel was dat niet zo."

Toen Rieks en Tiny twaalf jaar geleden een

Vanaf links: Tijdens een transport in Noorwegen gaan Tiny en Rieks op de foto met een wolf die door een hond was grootgebracht. Tiny bij een giraffe die op transport gaat. Rieks bij een giraffe hengst die uit Frankrijk voor het dierenpark in Emmen werd opgehaald.

Dierenverzorger oog in oog met leeuwinnen **„BANG WAS IK NIET”**

07-09-1977: ‘De leeuwen zijn ontsnapt!’

Rieks: “Twee leeuwen hadden een gat in het gaas gemaakt en gingen er vandoor. Op mijn avondronde om kwart over negen gebeurde het. Meestal ging mijn vrouw met de herdershond mee de ronde doen, maar het was koud najaarsweer, dus had ik de taak maar even overgenomen. In de verte hoorde ik iets. Ik richtte mijn zaklamp op het geluid en zag een paar lichtjes in de verte. De leeuwen! Ik liet mijn fiets in hun richting rollen. Zelf liep ik achteruit naar de trekker. Daar ben ik voorzichtig ingestapt en reed naar het huis van Jaap en Aleid. Ze riepen me tegemoet: “Wat is er?” Twee leeuwen lopen los. Samen met Aleid reed ik het park in. Ze gaven me een broodmes mee om me te verdedigen voor het geval. Er waren nog twee leeuwen in hun kooi gebleven dus die heb ik gauw naar binnen gejaagd. Die waren veilig. Intussen was de politie en de dierenarts gewaarschuwd. Van de politie kreeg ik een pistool mee, beter dan een broodmes . . . Ik reed in de politieauto mee, omdat ik het park natuurlijk beter kende. Achter de deur van het Safarirestaurant lag de leeuw. Met veel lawaai en gegrom slaagde ik erin de leeuw in de gang van het restaurant op te sluiten. De tweede leeuw liep op de achterweg richting de uitgang bij de Min. Kanstraat. O, hemel. Bij het huis van Rensen rustte ze uit tegen een boom. Daar heeft de politie de leeuw moeten afschieten.”

Assistent-hoofd dierenverzorger Rieks Scheve: “Ik ben wel eens erger geschrokken.

Juni 1981: Rieks voert de dieren op de savanne met gras.

transport met krokodillen van Noorwegen naar Frankrijk hadden gemaakt zeiden ze tegen elkaar: *“Zullen we er mee stoppen, het is mooi geweest.”* De volgende dag vertelden ze dat aan Jaap Rensen. *“’t Was goed zo.”* Rieks is bescheiden, hij wil niet opscheppen over

wat hij samen met Tiny heeft gedaan, maar hij wil het anderen ook graag vertellen aan de hand van een tas vol informatie. *“Ik heb gewoon net als iedereen gewerkt, maar misschien net ietsje meer gedaan dan mijn plicht was. Dat zat er nu eenmaal in.”*

Ofschoon hij bij zijn afscheid een abonnement voor het leven kreeg, gold dat niet voor Wildlands. Toch is hij twee keer in het nieuwe dierenpark geweest, maar de oude romantiek was er niet meer. Hij gaat graag naar een kleine dierentuin, vlak over de grens in Nordhorn Duitsland. Daar vindt hij nog de sfeer van vroeger terug.

Uit andere tijdschriften

Rieks heeft in vele kranten en tijdschriften in de afgelopen decennia zijn verhaal kunnen vertellen. Hierbij een korte greep uit de tas vol knipsels.

Hoe vervoer je een giraf van zes meter lang, terwijl de vervoerscombinatie maximaal vier meter hoog mag zijn. En hoe krijg je een giraf die zeven ton weegt zo gek dat hij in een container stapt. Rieks Scheve heeft het vele keren gepresteerd. Een giraf mag maximaal acht uur met zijn nek vooruit staan. Dan moet je stoppen en de container in hoogte bijstellen op een parkeerplaats. Dat valt niet mee er staan veel vrachtwagens geparkeerd.

Rieks: “Ik ben wel eens met twee olifanten op pad geweest die de hele parkeerplaats wakker tetterden. Toen de chauffeurs hoorden waar het getetter vandaan kwam wilden ze natuurlijk alles van me weten over het bijzondere vervoer.” (Uit: Optimum, tijdschrift van Renault, 2009)

De spanning is te snijden wanneer een container met olifanten tientallen meters door de lucht moet. De giek loopt vast in de bomen en angstig kijkt iedereen naar de kist of zich daar geen onverhoedse bewegingen voordoen. Enig gestommel en wat getrompetter. Het gaat goed. Even later staat de last keurig in de laadbak.

Rieks: “Olifanten krijgen geen spuitje om tijdens het transport rustig te blijven. Tot enkele uren van te voren krijgen ze ook geen eten om last van de maag te voorkomen. Als het transport langdurig is dan krijgen ze drinken en om de drie uur krijgen ze wat krachtvoer en spuiten we de dieren goed nat voor afkoeling.” (Uit: EVO, maandblad voor verladers, 2009)

Rieks: “Zit het dier eenmaal in de kist dan kan de reis beginnen. Soms geheel, soms gedeeltelijk met de vrachtwagen. Je bent niet alleen gebonden aan de regels voor vrachtverkeer, maar ook aan de spijtijden. Ik moet altijd doorberekenen wanneer ik in de grote steden ben. Ik moet de files vermijden om zo comfortabel mogelijk te rijden voor de dieren. Slechts een keer moest ik op de rem trappen, omdat er een kind de weg overstak. Ik had toen de kooi niet goed vastgemaakt. De tijger die in de kist zat is met de schrik vrijgekomen. De vrachtwagen had wel een flinke deuk, maar dat is materie.” Uit: Animal Focus, 2009)

Criminaliteit in de gemeente Emmen

(1910-1924)

De ARRONDISSEMENTS-RECHTBANK TE ASSEN, kamer van strafzaken,
rechtbank in de zaak, aanhangig gemaakt door den Officier van Justitie bij deze
Rechtbank bij dagvaarding van den 2 Januari 1912

tegen

In het *Wetboek van Strafrecht (Sr.)* gaan de artikelen 157 tot en met 176 (titel VII) over 'misdrijven waardoor de algemene veiligheid van personen of goederen in gevaar wordt gebracht'. Voorbeelden zijn brandstichting en het veroorzaken van gevaar op spoorlijnen. De arrondissementsrechtbank in Assen heeft 29 individuele veroordelingen uitgesproken wegens het plegen van deze vorm van criminaliteit in de gemeente Emmen gedurende de jaren 1910-1924. Dat is 0,44% van het totale aantal van 6.649 veroordelingen. Natuurlijk werden niet alle delictstypen binnen deze misdaadcategorie even vaak gepleegd, terwijl sommige in deze periode helemaal niet door de rechtbank zijn behandeld.

Misdrijven tegen de algemene veiligheid van personen of goederen

[art. 157 Sr.] Diegenen die opzettelijk brand stichtten konden rekenen op pittige straffen. Kornelis Gringhuis en Berend Luik hadden in november 1910 in het Weerdingerveen 'tezamen en in vereniging' vier turfhopen van Jacob Oostindiër in brand gestoken, waardoor die turf verloren was gegaan en turfhopen van andere eigenaren meters verderop ternauwernood aan het vuur waren ontsnapt. Tijdens de rechtszitting bekenden de beklaagden dat ze de turf vanwege 'onaangenaamheden' met een arbeider van Oostindiër met petroleum overgoten en daarna aangestoken hadden, maar ze ontkenden dat door hun actie turf in de buurt in gevaar was geweest. De rechter zag dat anders en besloot vanwege de ernst van het gebeuren bovendien om de op dat moment nog zeventienjarige Gringhuis net

Historicus Albert Eggens is gespecialiseerd in Drentse criminaliteit aan het begin van de twintigste eeuw. In deze rubriek bespreekt hij per aflevering een bepaalde categorie misdrijven, aan de hand van voorbeelden uit onze gemeente van ongeveer honderd jaar geleden.

Albert Eggens

als zijn jaar oudere kompaan volgens het strafrecht voor volwassenen te berechten. Daarop kregen beiden een gevangenisstraf van zes maanden opgelegd.¹

Andere onverlaten hadden het voorzien op huizen. Daarbij was het risico op slachtoffers beduidend groter dan op het zetveld. Harm Visser en Hendrik Middelberg uit Barger-Oosterveen werden ervan beschuldigd dat ze op een nacht in augustus 1915 in hun woonplaats 'ingevolge vooraf tusschen hen gemaakte afspraak' een bos stro tegen de van turf opgetrokken achterwand van de woning van Willem Olijve in brand hadden gestoken. Daardoor was 'gemeen gevaar voor goederen van anderen dan hen beklaagden en levensgevaar voor anderen' te duchten geweest. Olijve en zijn gezin waren op dat moment aan het slapen, maar gelukkig was zijn vrouw door de dikke rook die inmiddels in de woning hing wakker geworden, waarna Olijve het vuur met enkele emmers water had weten te doven. De brandstichting lijkt een reactie te zijn geweest op een eerder akkefietje tussen Olijve en Visser. Die laatste bekende namelijk dat hij 'een wrok op Olijve' had gekregen nadat hij eind 1914 wegens het mishandelen van zijn opponent tot enkele maanden gevangenisstraf was veroordeeld. Uiteraard zag

*Schaften in
het veen.
(Collectie
Roelof
Boelens)*

de rechter hierin geen verzachtende omstandigheid. Hij omschreef de wraakactie als een 'vreeselijke daad' die een strenge straf rechtvaardigde, waarop hij Middelberg en Visser voor respectievelijk twee jaar en negen maanden en drie jaar liet opsluiten.² **[art. 158 Sr.]** Sommige branden waren het resultaat van onachtzaamheid. In die gevallen was sprake van 'brand door schuld'. Ondanks de aanmerkelijk lagere straffen ten opzichte van opzettelijke brandstichting konden de gevolgen evengoed rampzalig zijn. De arbeiders Berend Bos en Jan Gerrijts uit Musselkanaal moesten ieder zeven dagen in hechtenis, omdat zij in juli 1915 'hoogst onnadenkend en hoogst onvoorzichtig bij felle droogte en harden wind' op een veenplaats in het Weerdingerveen een koffievuurtje hadden aangelegd zonder dat ze daarbij maatregelen hadden getroffen om de verspreiding van het vuur te voorkomen. Hierdoor was het omliggende veen ook in brand gevlogen, evenals een grote hoeveelheid turf en maar liefst vier woningen.³ In het Weerdingerveen was drie jaar

eerder Adolf Kiewiet uit het Groningse Oostwold dichtbij een huis met een stoomlocomobiel aan het werk geweest, zonder dat hij er acht op zou hebben gegeven dat 'de rook en de vonken uit de pijp dier [machine] door den wind in den richting van het dak dier woning werden gedreven'. De rechter achtte het ten laste gelegde echter niet bewezen en sprak de beklaagde om die reden vrij.⁴ **[art. 162 Sr.]** Een ander misdrijf tegen de algemene veiligheid van personen of goederen was het opzettelijk vernielen of onbruikbaar maken van werken 'dienende voor het openbaar verkeer'. Klaas Akker en Roelof Middeldjans uit Weerdinge moesten zich hiervoor bij de Asser rechter verantwoorden, omdat zij op een avond in januari 1920 in hun woonplaats een stuk prikkeldraad op ongeveer veertig centimeter hoogte dwars over een weg hadden gespannen. Kort daarna waren twee marechaussees tegen dat draad aangefietst en op de grond gevallen. Akker en Middeldjans werden opgepakt en bekenden dat ze de marechaussees vanwege

*De Dorps-
straat in
Weerdinge.
Rechtsomder
zijn de tram-
rails zicht-
baar.
(Collectie
Roelof
Boelens)*

een eerdere bekeuring te grazen hadden willen nemen, maar tijdens de rechtszitting herriepen ze hun bekentenis waarbij ze beweerden dat ze die hadden afgelegd nadat ze tijdens het verhoor van agenten een pak slaag hadden gekregen. De rechter geloofde niets van dit verhaal en veroordeelde Akker en Middeljans vanwege het ernstige letsel dat deze 'zeer lafhartige' actie had kunnen veroorzaken tot respectievelijk een jaar en acht maanden gevangenisstraf.⁵

[art. 164 Sr.] Het *Wetboek van Strafrecht* omschreef het in gevaar brengen van spoorwegverkeer als een apart misdrijf. Op 20 september 1912 waarschuwde conducteur Jan Scholte ene Remmelt Mulder uit Nieuw-Amsterdam dat hij voortaan niet meer met de stoomtram van de Dedemsvaartsche Stoomtramwegmaatschappij mocht meerijden als hij weer dronken was. Mulder had Scholte daarop toegebeten: 'Wanneer je mij de tram weigert, dan zal ik je met de wielen in het zand laten zetten'. Drie dagen later probeerde een benevelde Mulder in Erica toch de tram te nemen, maar de conducteur hield voet bij stuk en ontzegde hem de toegang. De tram reed vervolgens door naar het Amsterdam-scheveld, waar Scholte overstapte op de tram terug richting Ter Apel. In de buurt van de klapbrug bij de cementfabriek van Pranger in het Barger-Westerveen reed de locomotief echter tegen een stuk kleinspoor aan dat daar dwars over de rails was gelegd. Gelukkig had de locomotief het voorwerp van de rails geschoven, waardoor er geen slachtoffers te betreuren waren, maar dat neemt niet weg dat dit incident heel anders had kunnen aflopen. De dader bleek eenvoudig te achterhalen. Een getuige had Mulder op de bewuste avond namelijk dronken langs de kant van de spoorlijn aangetroffen, alwaar hij gezegd zou hebben: 'Als jij Scholte zonder kop ziet terugkomen, dan moet jij niet vragen wie dat gedaan heeft'. Ondanks dat Mulder tijdens de rechtszitting in alle toonaarden bleef ontkennen, oordeelde de rechter het ten laste gelegde 'wettig en overtuigend' bewezen en dat kostte de beklaagde anderhalf jaar van zijn vrijheid.⁶

[art. 165 Sr.] Soms was er bij ontsporingen geen sprake van opzet, maar van onprofessioneel of ondeskundig handelen door machinisten of ander

spoorwegpersoneel. Zo moest Klaas Arends uit Ter Apel zich er bij de rechter in Assen voor verantwoorden dat hij in juli 1911 in Emmer-Compasuum een onveilig sein had genegeerd, waarna hij de trambrug over het Stads-Ter Apelkanaal was opgereden terwijl die nog niet volledig gesloten was. Tijdens de daaropvolgende ontsporing kwamen de passagiers met de schrik vrij, maar een spoorwegdeskundige verklaarde op de rechtszitting dat de tram zonder twijfel in het kanaal zou zijn verdwenen als de brug iets verder afgedraaid was geweest. Dat besef zal eraan hebben bijgedragen dat de rechter de 'roekeloze onvoorzichtigheid' van Arends bestrafte met een hechtenis van maar liefst drie maanden.⁷

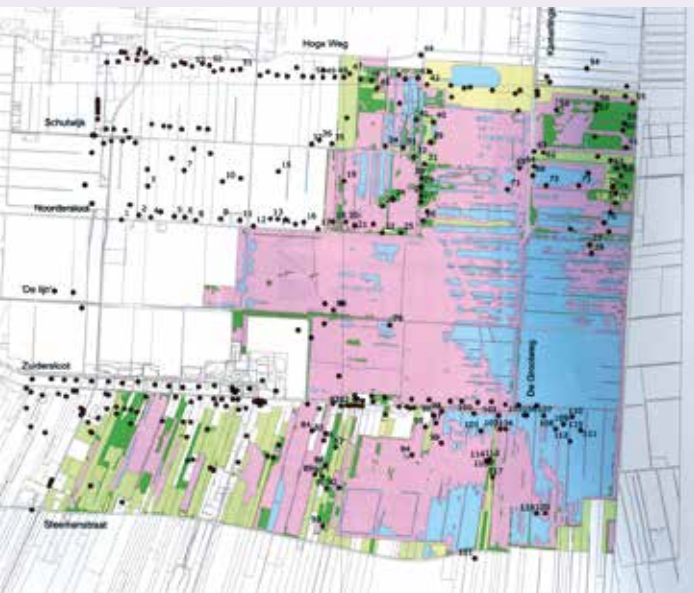
Noten

- 1 *Drents Archief (DA), Arrondissementsrechtbank te Assen, 1878-1937 (AA), inventarisnummer (inv. nr.) 43, Vonnissen in strafzaken 1878-1929 (Vonnissen), vonnis 838 van 27 december 1910; Provinciale Drentsche en Asser Courant (PDAC), 'Rechtzaken', 20 december 1910, 2-3.*
- 2 *DA, AA, inv. nr. 50, Vonnissen, vonnis 582 van 16 november 1914; DA, AA, inv. nr. 52, Vonnissen, vonnis 622 van 11 oktober 1915; PDAC, 'Rechtzaken', 5 oktober 1915, 1.*
- 3 *DA, AA, inv. nr. 52, Vonnissen, vonnis 635 van 18 oktober 1915.*
- 4 *DA, AA, inv. nr. 46, Vonnissen, vonnis 594 van 7 oktober 1912.*
- 5 *DA, AA, inv. nr. 64, Vonnissen, vonnis 181 van 15 maart 1920; PDAC, 'Rechtzaken', 10 maart 1920, 2.*
- 6 *DA, AA, inv. nr. 46, Vonnissen, vonnis 764 van 9 december 1912; PDAC, 'Rechtzaken', 26 november 1912, 5.*
- 7 *DA, AA, inv. nr. 44, Vonnissen, vonnis 526 van 14 september 1911; PDAC, 'Rechtzaken', 5 september 1911, 3.*

door
Jan Wanders

Het verdwenen dorp op het bovenveen

Wie anno 2022 door het natuurgebied Bargerveen in Zuidoost-Drenthe fietst of wandelt kan zich moeilijk voorstellen dat aan het begin van de 20ste eeuw op het bovenveen een groot dorp lag met meer dan honderd 'bouwsels', plaggenhutten. Rieja Raven heeft op basis van informatie van Bennie Lambers, Ep Ensing en M. de Vries op een kaart Van Bargerveen maar liefst 121 bouwsels ingetekend.¹ Sinds 2018 is Jan Wanders, lid van Cultuureel Historisch Zwartemeer, bezig om alle voormalige huisplaatsen in het hoogveenreservaat in kaart te brengen. Een klus die ontzettend veel tijd en moeite in beslag heeft genomen. Sinds 7 oktober 2022 staan borden met de huisplaatsen en hun bewoners langs het fietspad en het wandelpad. Een flink aandeel in het speurwerk had ook Jan Rocks, vrijwilliger bij Staatsbosbeheer. Hij bracht de bal aan het rollen.

Het prachtige Bargerveen trekt vele wandelaars en fietsers die genieten van de prachtige natuur, de fraaie fietspaden en wandelpaden maken dat het voor velen toegankelijk is. Niets doet meer vermoeden dat er tot de jaren 50 hier vele gezinnen woonden en werkten in dit gebied in het oude Zwartemeer dat hier ontstond.

Het waren keuterboertjes en veenarbeiders, in het begin wonend in plaggenhutten. In de loop der jaren kwamen er stenen woningen op het veen, veelal gebouwd door de aannemer Kloet Berend Sulmann. De keten hadden slechts één kamer, sommigen met een vloer van veen, leem of hout, twee ramen en een dak van stro en plaggen. Water haalde men uit een put die soms tien meter van het huis stond. In het vertrek bevonden zich de slaapplaatsen, een kast en een tafel met enkele stoelen, soms werd er een plank op twee stoelen gelegd, zodat men met meer mensen aan tafel kon zitten.

Op de gehuurde veenplaats verbouwde men rogge, boekweit en aardappelen en men had wat vee voor

de slacht. Het vlees werd gezouten en gedroogd. Men had een diep gat in het veen gegraven, waarin een ton of kist kwam. Het vlees werd in doeken gewikkeld, waarna het vlees in de ton of de kist werd gelegd. Vervolgens kwam er een meter veen of zand op de kist of de ton. Men haalde dan later voor een week vlees uit de kist en gooiden dan het gat weer dicht. Men was zelfredzaam, men karnde de boter en de karnemelk en de olie voor de petroleumlampen werd geperst uit lijnzaad.

Veel bewoners kwamen van over de Duitse grens naar hier en vestigden zich aan Nederlandse kant, zoals Tieck Harm die zich hier in 1906 vanuit het

*Jan Uneken een van de laatste bewoners
aan de Laardijk knipt hier de haren
van één van zijn zoons, rechts mevr.
Berends die aan de Scheperweg woon-
achtig was aan het karnen. Van beide
families staat een paneel geplaatst.*

Provinciaalmoor in een houten keet aan de Grensweg in Zwartemeer vestigde. Veelal noemde men de achternaam als eerste. Tieck Harm was een welkome aanwinst in het veen, hij was smid, timmerman en repareerde alles wat stuk was, zondags werd de schuur, zijn werkplaats ontruimd en draaide hij Duitse films voor de jeugd in de omgeving, waarvoor zelfs kinderen uit het naburige Duitsland hier naar toe kwamen. De schuur werd verlicht met carbidlampen en dat werd hem bijna fataal, want een omgevallen lamp zette de hele schuur in vuur en vlam, gelukkig liep het toch nog goed af voor de kinderen, al was Tieck Harm overdekt met brandwonden aan armen en gezicht. Een huisarts was er niet en Tieck Harm werd ingesmeerd met schapenvet.

Sommigen hadden een winkeltje aan huis en smokkelen werd door bijna alle veenbewoners wel eens gedaan, wat ook veel ellende meebracht want er zijn nogal wat smokkelaars doodgeschoten aan beide zijden van de grens. Het was er pikdonker op het veen en met een lantaarn in de hand moest men soms laat in de donkere avond zijn weg zien te vinden over de drassige veenpaden, spookverhalen waren er dan ook genoeg en met het elektrisch licht verdwenen later ook de spoken. Sommige bewoners konden 'bezetten' en beschikten over bovennatuurlijke gaven. Nu is hier van dit gebruik niets meer terug te vinden.

Jan Rocks die vrijwilliger is voor Staatsbosbeheer vertoefde vaak in het veen, zijn grootouders hebben er gewoond en regelmatig vroegen bezoekers hem dan waar die mensen hier dan toch wel gewoond hebben. Dat bracht hem op het idee om dit in beeld

te brengen. Hij bezocht de oude bewoners die hier gewoond hadden, hoorde de verhalen en verzamelde foto's.

Hij zocht ook contact met mij, omdat ik de site Historisch Zwartemeer beheerde en de bewoningskaarten van veel bewoners in het gemeentearchief in Emmen had gevonden. Ook beschikte ik over veel foto's van de oude bewoners.

Jan Rocks die zijn plan in het hoofd had, maar niet in daden kon omzetten vanwege de financiële kosten die hieraan verbonden waren, werd door mij in contact gebracht met Herman Lübbers van Cultureel Historisch Zwartemeer, die meteen enthousiast was. Vervolgens moest het worden uitgewerkt, waarbij contact werd gezocht met boswachter Jans de Vries van Staatsbosbeheer. Vanaf dat moment werkte een team van zes personen nauw samen om het plan ten uitvoer te brengen.

*Het plaatsen van het eerste paneel door
Jan Rocks en Jan Wanders*

Links: Op deze foto voor het huisje aan de Laardijk zit in de deuropening Grietje Bartels-Kemkes, liggend op de voorgrond buurmeisje Geesje Kroeze, zittend Alie Bartels en op de stoelen Koos en Lenie de Zeeuw met in het midden Sientje Bartels. Midden: het geplaatste bord voor Laardijk 18. Rechts: Geert Bartels.

Laardijk 18

Tijdens de Tweede Wereldoorlog stortten er enkele gevechtsvliegtuigen neer in het veld. Er werden ook onderduikers bij de bewoners ondergebracht. Na de bevrijding vestigden mensen met de Nederlandse nationaliteit die uit Duitsland moesten vertrekken zich hier.

Een huisje met veel oorlogsverhalen betreft het bouwsel aan de Laardijk 18. Het echtpaar Geert Bartels en Grietje Kemkes vestigde zich hier na hun huwelijk in 1922. In 1945 namen ze Koos de Zeeuw, afkomstig uit Rotterdam, in huis als onderduiker. Koos was ontvlucht uit een van de Duitse werkkampen aan de grens. Het verbergen van een onderduiker was niet zonder gevaar, want landwachters bezochten dit gebied regelmatig.

Het contact tussen de beide families is tot ver na de oorlog in stand gebleven. In 1947 niet lang nadat bovenstaande foto's werden gemaakt, verhuisde de familie Bartels naar een woning in het dorp Zwartemeer.

De volgende familie die zich hier vestigde was het gezin Nicolaas Hoorn en Maria Christina Kappen. Zij behoorde tot de vele Nederlandse gezinnen die na de oorlog vanuit de zogenaamde vijf kilometerzone vanuit Duitsland naar Nederland moesten vertrekken. Met een boot kwamen ze via het Nord-Sud kanaal met hun kinderen en hun hebben en houden aan in Ter Apel, vanwaar ze naar kamp Westerbork werden gebracht om te onderzoeken of ze ook politiek Duitsgezind waren geweest. Het bleken hardwerkende veenarbeiders te zijn die zich

Samen met behulp van Ico Hoogen-doorn werden op onderstammetjes de takken geënt van de oude appelbomen ruim 30 stuks zijn er inmiddels geënt en worden over een aantal jaren terug geplaatst bij de huisplaatsen.

door de slechte economie van Nederland als veenarbeiders in Duitsland hadden gevestigd en waar de kinderen ook naar school gingen.

Ze werden op 18 april 1946 in de Openbare Lagere School in Zwartemeer ondergebracht, waar inmiddels meer gezinnen waren ondergebracht. Privacy kende men daar niet, want de woongedeelten waren door middel van kleden gescheiden. Op 31 mei 1947 werden ze in de R.K.-school aan de Kamerlingswijk ondergebracht, waar ze tot 25 november 1947 verbleven. Toen de familie Bartels vertrok van de Laardijk 18 kwam deze woning beschikbaar voor de familie Hoorn, die daar nog tot 1950 woonden. Hierna is nog tot 1954 de familie Conen-Thone er woonachtig geweest en werd dit huis ook afgebroken.

Werkgroep

De werkgroep bestaande uit Jans de Vries, Erik Bloeming en Fré Strating namens Staatsbosbeheer en Herman Lübbers, Jan Rocks en Jan Wanders namens Cultureel Historisch Zwartemeer gingen aan de slag om de inmiddels meer dan 40 huisplaatsen waar foto's van waren verzameld in beeld te brengen. Inmiddels waren ook vanuit Duitsland leden van het Duitse Naturpark aangeschoven en kreeg het een internationaal tintje. Er werd na jaren gezamenlijk bezig te zijn geweest een geldbedrag

Jan Uneken bij het laatste huis dat er nog stond in het Bargerveen aan de Laardijk 13. De familie Uneken vertrok hier in 1966 en in de nacht van 13 op 14 mei 2018 werd het inmiddels bekende huisje van Uneken door de bliksem getroffen en door brand verwoest.

bijeengebracht dat voldoende was om 32 panelen te gaan plaatsen. De overige 10 panelen staan nog op de verlanglijst en inmiddels wordt het plan nog verder uitgebreid met deelname vanuit Weiteveen en Nieuw-Schoonebeek. Jan Rocks en Jan Wanders hebben er nog een nieuwe dimensie aan toegevoegd door het herplaatsen van de oude appelbomen die ze nog vonden bij sommige oude huisplaatsen waaronder de sterappel.

Met de bouw van de vele woningen vanaf de jaren 30 en vooral in de jaren 50 door de woningstichting verdween geleidelijk aan de bewoning op het hoogveen. De woningen werden afgebroken met als laatste het huisje van Uneken dat inmiddels dienst deed als 'insektenhotel' dat later door de bliksem werd getroffen en afbrandde. Niets laat meer zien dat hier in deze prachtige natuur mensen hebben gewoond, kinderen zijn geboren en mensen zijn overleden.

Een enthousiast team van zes personen is jarenlang bezig geweest om dit zichtbaar te maken.

Ontzettend ongeluk bij de Linthorst Homanbrug in Beilen

In oktober was het maand van de geschiedenis. Het thema was: wat een ramp! In de hal van het gemeentehuis werd aandacht besteed aan de ramp met een oliespuit in Schoonebeek. Een tragisch ongeval bij Beilen leidde tot veel verdriet in gezinnen in Zuidoost-Drenthe.

*Auto in 't water gestort,
zes inzittenden omgekomen.*

Emmer Courant,
11 december 1950

Op vrijdagavond 8 december 1950 zijn zes jonge mannen uit de gemeente Emmen in Beilen verongelukt.

De mannen, allen timmerlieden, waren maandagmorgen met de auto, een vierpersoons luxe Chevrolet, naar de Noordoostpolder gereden, waar ze de hele week bij de kerk in Kraggenburg hadden gewerkt.

Omwonenden hoorden de harde knal en zagen boven water alleen de wielen. De auto bleek over de

kop te zijn geslagen. Een inwoner van Beilen, de heer Hunse, is op de auto gesprongen om te trachten de portieren open te krijgen. Hij werd daarin bijgestaan door anderen die zich met een bootje naar de plaats des onheils hadden begeven. De eerste poging om de slachtoffers te redden mislukte, naar men zegt, omdat de ketting die aan de auto was bevestigd, knapte. Met vereende krachten is de auto onder water op zijn wielen gezet en daarna naar boven gehaald. Het duurde bijna anderhalf

*De Lint-
horst Ho-
manbrug
in de jaren
vijftig van
de 20ste
eeuw. De
pijl geeft de
rijrichting
van de auto
aan.*

uur voordat de wagen gelicht kon worden. Aanvankelijk dacht men dat er één slachtoffer was, maar inmiddels was er een auto met andere arbeiders uit de Noordoostpolder op de plaats van het ongeval aangekomen en de inzittenden herkenden hun verdronken collega's.

Uit de auto die van aannemer Elling uit Emmer-Compascuum was, diepte men tevens verschillende sinterklaascadeaus op, die de slachtoffers voor hun familieleden hadden gekocht.

De aan de gang zijnde feestavond in zaal Bruinsma in Emmer-Compascuum werd toen het nieuws over het ongeval het dorp bereikte meteen stilgelegd. Familieleden die direct naar Beilen vertrokken hadden grote moeite in het verkeer door de mist en de gladheid.

De verongelukten waren:

- de 25-jarige Rudolf Gerdes te Barger-Oosterveld (ongehuwd)
- de 33-jarige Herman Johan Wessel te Emmer-Compascuum (gehuwd)
- de 27-jarige Renze Grevink te Emmen (gehuwd);
- de 30-jarige Bouke Grevink te Emmen (gehuwd);
- de 34-jarige H. Lasker te Emmer-Erfscheidenveen (gehuwd) en
- de 34-jarige J. Joling te Emmer-Compascuum (gehuwd).

Rense en Bouke Grevink waren broers, terwijl H. Lasker een zwager van Rense Grevink was, zodat de familie Grevink wel zeer zwaar door dit verschrikkelijk ongeluk werd getroffen.

***Droeve, aangrijpende plechtigheid
in de gemeente Emmen
Slachtoffers van het auto-ongeluk
te Beilen begraven***

Op woensdag 13 december werden de slachtoffers begraven.

's Morgens was de gezongen uitvaart van Rudolf Gerdes op de RK-begraafplaats te Barger-Oosterveld. Voorganger was pastoor Beltman. Ook de pastoor van de RK Parochie Kraggenbrug in de Noordoostpolder was hierbij aanwezig. Dezelfde morgen was de uitvaartmis van Johan Herman Wessel door pastoor Th. Egberts, waarna begrafenis op het RK-kerkhof te Munsterscheveld. Om half één 's middags werd in de overvolle Ned. Herv. kerk te Emmer-Erfscheidenveen een rouwdienst ter nagedachtenis van Bouke en Rense Grevink en Hendrik Lasker gehouden. Vele honderden konden geen plaats krijgen om deze dienst bij te wonen. De drie kisten van de slachtoffers stonden in de consistoriekamer opgesteld. Spreker was de heer Van Leeuwen uit Westzaan, oud-hoofd der school te Emmer-Erfscheidenveen. Evangelist Kuiper hield daarna de rouwpredicatie. Hierna werd een lange stoet van circa 1.500

Het vierpersoonsgraf op de Algemene Begraafplaats Emmer-Compascuum. Na binnenkomst tweede pad rechtsaf (een graspad). Het graf is dan even verderop aan de rechterkant.

à 2.000 personen geformeerd, voorafgegaan door de lijkkoetsen, waaraan vele kransen hingen. Bij en op het kerkhof stonden reeds vele honderden de begrafenis op te wachten. Hierbij voegde zich ook de begrafenisstoet van Jans Joling, die vanuit zijn woning werd begraven. De broers Grevink, zwager Hendrik Lasker en Jans Joling werden in een gezamenlijk graf op de algemene begraafplaats bijgezet. Langs een haag van leden en aspiranten van de voetbalvereniging CEC waren de drie kisten van Bouke en Rense Grevink en Hendrik Lasker gedragen. De kist met het stoffelijk overschot van Rense, die bedekt was met een grote krans van CEC, werd door enige medespelers van het eerste elftal naar de groeve gebracht.

Sprekers op het kerkhof waren: mr. K.H. Gaarlandt, burgemeester van Emmen, S.G. Römelingh, burgemeester van Beilen, J.A. Zomers, namens de voetbalvereniging CEC, A.H. van Zorge, namens

de Ned. Herv. Schoolvereniging, waar Bouke en Rense oud-leerlingen waren, H. Kaper, hoofdbestuurslid van de Alg. Ned. Bouwarbeidersbond te Amsterdam, van welke bond Jans Joling en Rense Grevink lid waren.

Joling was vanaf zijn zeventiende levensjaar lid van van de afdeling Emmer-Compascuum van de A.N.B., waarvan hij voorzitter was. Vervolgens sprak namens de muziekvereniging 'Amaroso' J. Syderius uit Emmen, oud-hoofd der school te Roswinkel, waarvan Jans Joling vele jaren een toegewijd lid was geweest. Tenslotte sprak ds. G.A. Waardenburg, Ned. Herv. predikant ter plaatse, een troostend woord tot de zo zwaar getroffen gezinnen en families, waarna hij de aanwezigen namens de nabestaanden een woord van hartelijke dank bracht voor de grote belangstelling.

Zorg voor de nabestaanden

"Het is moeilijk en bijna onmogelijk om staande bij de geopende groeve van deze vier jonge mensen en denkend aan de twee in Barger-Oosterveld en Emmer-Compascuum, die des morgens naar de laatste rustplaats zijn gebracht, een woord te zeggen'. Twee dingen vraagt men zich bij deze groeve af, namelijk het waarom en wat nu. Op de vraag waarom kan men geen antwoord geven, terwijl die

Het grafmonument voor Rudolf Gerdes

*De oproep van
ds. G.A. Waardenburg
(Emmer Courant,
11 december 1950)*

*Het graf van Johan
Herman Wessel: RK
begraafplaats Emmer-
Compasuum, een van
de eerste rijen rechtsaf.*

van het 'wat nu' beantwoord moet worden met te zeggen, dat het leven verder gaat. Laat ons voorne- men te doen wat mogelijk is voor de nabestaanden, ook in de toekomst," aldus burgemeester Gaarlandt. Ook dominee G.A. Waardenburg deelde zijn zorg voor de nabestaanden en deed een oproep voor financiële steun.

In de *Emmer Courant* van 26 januari 1951 heeft

'het comité tot steun der nabestaanden der veronge- lukten te Beilen op 8 december 1950' verantwoor- ding voor de ontvangen giften afgelegd. Het comité kon een bedrag van f. 543,50 verdelen onder de vijf weduwen. De familie Gerdes van de ongehuw- de Rudolf heeft van haar aandeel afstand gedaan ten behoeve van de vier weduwen.

De slachtoffers

Bouke (Bauke) Greving, 16 juni 1920, broer van Renze, gehuwd met Elsie Platje, een zoon, Oostelijke Koppelveenweg 15 te Emmer-Compasuum.

Rense (Renze) Grevink, 12 december 1922, broer van Bouke en zwager van Hendrik Lasker, slechts dertien maanden gehuwd met Antje Grooten, geen kinderen, Het Meerveld 42A te Emmen.

Hendrik Lasker, 26 februari 1917, zwager van Rense Grevink, gehuwd met Klaaske Grooten, een zoon, Kanaal A N.Z. 97 te Emmer-Compasuum.

Jans Joling, 26 februari 1917, gehuwd met Martje Katuin, een zoon en een dochter, Westerdiep O.Z. 25 te Emmer-Compasuum.

Johan Herman Wessel, 20 december 1916, gehuwd met Maria Elisabeth Wessels, twee zonen, Eerste Koppelveenweg 59 te Emmer-Compasuum.

Rudolf Gerdes, 26 mei 1925, ongehuwd, zoon van Johann Herman Gerdes en Anna Helena Kocks. De 25-jarige Gerdes uit Barger-Oosterveld was ruim 2,5 jaar ziek geweest en in het sanatorium te Appelscha verpleegd. Eerst drie weken geleden was hij weer aan het werk gegaan.

100 Jaar geleden

Berichten uit de *Emmer Courant* van het vierde kwartaal van 1922.

4 oktober 1922

EMMEN. A.s. vrijdag wordt, ter gelegenheid van de gewone 14-daagse markt, de laatste van de vier grote paardenmarkten te Emmen gehouden. De paardenmarkten te Emmen kenmerken zich steeds door ruime aanvoer, terwijl er doorgaans een behoorlijk aantal kopers aanwezig is. Wel is het

jammer dat er nog zoveel onderlinge handel plaats heeft en 't aantal vreemde kooplieden niet groter is. De grote ruimte op de brink bij 't hotel Van Dalen en de goede draafgelegenheid zijn mede factoren om de Emmer paardenmarkten, als de economische omstandigheden tenminste niet al te veel tegenlopen, een goede toekomst te voorspellen.

*In deze tijd werden nog elk jaar vier grote paardenmarkten gehouden aan het Noordeind. Tegenwoordig vinden we op deze plek het Noorderplein.
(Collectie Piet Naber)*

11 oktober 1922

WERKVERSCHAFFING. Tussen de N.V. veenderij 'Klazienaveen', het veenschap 'Het Emmer-Erfscheidenveen' en het waterschap 'Barger-Oosterveen' worden voorlopige besprekingen gevoerd, om een plan te ontwerpen betreffende de verbreding van het Scholtenskanaal. Het te verbreden gedeelte, in beheer bij bovengenoemde lichamen, is 13 km. lang en zal naar schatting f. 200.000 kosten.

25 oktober 1922

EMMEN. De coöperatieve bouwstichting 'Emmen', welke stichting voor en na de oprichting tal van moeilijkheden en onaangenaamheden heeft moeten doormaken en het aanzijn gaf aan de 'miljonairswoningen' op de Allee, heeft de strijd om het bestaan moeten opgeven. Ten langen leste is het faillissement uitgesproken. Curator is de heer mr. W.C. Boelken alhier. De afwikkeling in dit faillissement is nu niet bepaald eenvoudig. Voor de coöperanten wordt het slot van deze onaangename historie al even onaangenaam als het begin was, en wordt betalen, voor zover hun aansprakelijkheid reikt, de boodschap. Zeer te bejammeren is het, dat deze instelling, welke een nuttig doel beoogde, zo'n eind moet nemen.

SCHOONEBEEK. De nieuw benoemde burgemeester van deze gemeente de heer O. Norbruis is thans werkzaam als commies ter secretarie van Wonseradeel te Witmarsum. Voordien was benoemde werkzaam achtereenvolgens ter gemeentesecretarie te Ermelo, Hogeveen en Zuidlaren. De heer Norbruis is 28 febr. 1895 geboren en dus 27 jaar. Hij behoort tot de Anti-Rev. partij en is van Geref. beginsel.

28 oktober 1922

ROSWINKEL. Als een bewijs van buitengewone lichaamskracht kan dienen, dat de oude Lammert Deen, een man van bijna 89 jaar, nog alle dagen op het land aanwezig is te aardappel krabben. Een reisje te voet van hier over Nieuw-Weerdinge telt hij weinig.

(Red. - In de *Kroniek* van juni 2014 stond een artikel over Lammert Deen, die in 1935 in Oosterheselen overleed. Hij was op dat moment 101 jaar en de oudste inwoner van Drenthe. Zie onze website).

EMMEN. In het café Jonker a. d. Markt had de jaarvergadering plaats van de Coöp. Electriche Centrale te Emmen. De opkomst was niet groot. De vergadering werd geleid door de heer G. v. d. Bos, vice-voorzitter. In het jaarverslag werd opgemerkt dat het misschien de laatste keer is dat de jaarvergadering wordt gehouden. Binnen afzienbare tijd zal de aansluiting aan het net der Prov. Groninger Centrale een voldongen feit worden.

EMMEN. Aan het eind der vorige week zijn door arbeiders bij de werkverschaffing, vanuit de tram, welke hen omstreeks half zeven hier aanvoert, ruiten ingeworpen bij de percelen, bewoond door de heren E. Dik, K. Huizing en J. Pinkster, terwijl dinsdagavond j.l. de grote winkelruit van de heer Warrink aan de Wilhelminalaan het moest ontgelden. Deze ergerlijke handelwijze moet zijn bedoeld, vernemen wij, als protest tegen de directie van de E.D.S., die, wat verwarming en verlichting der wagens betreft, steeds op zich liet wachten, ondanks hierop herhaaldelijk was aangedrongen, zelfs tot driemaal door een delegatie uit bedoelde arbeiders. Intussen is voor verwarming der wagens gezorgd. De gewenste verlichting zal a.s. maandag worden aangebracht.

*In 1922 werd
Obbe Norbruis
benoemd tot
burgemeester van
Schoonebeek. Dat
duurde tot 1935
en daarna was hij
nog bijna 20 jaar
burgemeester van
Zuilen.
(Collectie museum
van Zuilen)*

De in 1922 gestarte turfstrooiselfabriek in Klazienaveen (zie bericht van 8 november 1922). Deze foto dateert van later.

1 november 1922

EMMEN. Ons werden een zestal fraai bewerkte zilveren munten of penningen getoond, ter grootte van een rijksdaalder, waarop afbeelding en opschrift van enkele nog duidelijk zijn te onderscheiden, welke waren gevonden op de gronden van het Staatsbosbeheer achter de Emmer Dennen, ten zuiden van de straatweg. Vermoedelijk dateren de munten uit de 16e eeuw.

BARGER-COMPASCUUM. Verleden week is met de bezanding van de weg van het Verlengde Oosterdiep naar Sluis II Klazienaveen een begin gemaakt. Als het een beetje mee loopt hebben we de komende winter een zandweg naar Scholtenskanaal, welke toch al aanmerkelijk veel beter is dan de modderweg, waar wij andere winters altijd doorheen moesten baggeren.

8 november 1922

EMMEN. De gevaarlijke spoorwegovergang in de Dordsche straatweg heeft alweer een ongeluk veroorzaakt, dat erger had kunnen aflopen. Toen de zoon van de landbouwer G. Fuhler van Barger-Oosterveld met paard en twee aangegekoppelde karren huiswaarts reed, en de overweg passeerde, reed hij rakelings voor de vlakbij zijnde trein langs die niet door F. was opgemerkt. De achterste kar werd gegrepen en zwaar beschadigd terzijde geslingerd, doch man en paard zijn wonderlijk voor een ernstig ongeluk bewaard gebleven en kwamen er met de schrik af.

EMMER-COMPASCUUM. Het smokkelen gaat hier nog steeds door. Thans beginnen er ook vele

Duitse rijwielen over de grens te komen. Voor de ruiten van een enkele rijwielhandelaar prijken thans al goedkope Duitse fietsen, waaronder, naar ons verteld werd, er nogal zijn, die wanneer ze wat veel gebruikt worden spoedig bezwijken. Men zij dus bij het kopen voorzichtig.

KLAZIENAVEEN/NIEUW-AMSTERDAM.

Er schijnt op 't ogenblik veel vraag te zijn naar turfstrooisel. De nieuwe fabriek te Klazienaveen, achter Bruggenwirth, hoewel nog niet afgewerkt, is reeds begonnen te werken, daar de vele orders geen langer uitstel mogelijk maakten. Bij de Griendtsveenmaatschappij te Amsterdamscheveld wordt met 3 ploegen gewerkt.

18 november 1922

NIEUW-WEERDINGE.

In de afgelopen nacht is ingebroken in het manufacturenmagazijn van de heer T.H. Muller alhier. Door het indrukken van een ruit heeft men zich toegang weten te verschaffen tot een kamer, van waaruit men gemakkelijk de winkel wist te bereiken. Hier werden onttrokken de kassa en enkele kledingstukken. De kassa werd de volgende morgen leeg teruggevonden in de tuin van dokter Beerta. Een bedrag van ongeveer f. 40 was er uit onttrokken. Zelfs vermocht het de rijksveldwachter Prins uit Haren met behulp van zijn politiehond niet gelukken enige aanwijzing van de(n) dader(s) te ontdekken.

EMMER-COMPASCUUM. Zaterdagavond had hier een ongeval plaats, dat boven aller verwachting afliep. De bakker H.W. stond met zijn wagen op

Het kanaal voor de school (op de achtergrond) in Roswinkel.

Plaatselijk Belang deed een verzoek om het kanaal te verbreden.

(Collectie Historische Werkgroep Roswinkel)

de straatweg. Bij het bezoek aan de klanten waren de teugels van het paard toevertrouwd aan een paar jongens, die in de wagen zaten. Alles ging goed, maar toen de tram van Coevorden naderde werd het paard schichtig en begon te steigeren, met het gevolg dat de wagen in botsing kwam met de tram. Door de schok viel een der jongens uit de wagen en kwam tussen deze en de tram terecht, zonder evenwel gedeerd te worden. Zo liep het ongeval, behoudens enige materiële schade aan de wagen, goed af.

22 november 1922

ZUIDBARGE. Gisteravond werd in de o.l. school een drukbezochte ouderavond gehouden. Voor het afgetreden lid der oudercommissie, de heer G. Bots, werd gekozen de heer J. Bloeming. Met 45 tegen 20 stemmen werd besloten de goede Sint uit te nodigen op zijn rondreis door Nederland ook een bezoek te brengen aan de o.l. school te Zuidbarge. Na enige mededelingen over de leerplichtwet en gebroken glasruiten werd drie kwartier gepauzeerd, tijdens welke ieder in de gelegenheid was, over de leerlingen met de betrokken onderwijzers te spreken en de schriften in te zien. Daarna sprak de onderwijzer J. Kroeze over de dreigende onderwijsverslechteringen, waarna lijsten hiertegen werden getekend. Vervolgens gaven de heren J. Kroeze, H. Kootstra, J.H. Stuulen en G.H. Germes voordrachten ten beste.

ROSWINKEL. Het bestuur van Plaatselijk Belang heeft aan het bestuur van het Veenschap 'Het Roswinkelerveen' verzocht, het kanaal te Roswinkel voor de school zodanig aan te leggen, dat het vol-

doende voor lossen en laden van schepen geschikt is. Naar we vernemen is daarop gunstig beschikt. Het noordeinde van het dorp is thans geholpen door het kanaal, dat gegraven is in het land van Boesjes aan de straatweg. Voor het zwaaien van schepen is dit kanaal te smal, voor verbreding ligt er echter grond genoeg.

29 november 1922

EMMER-ERFSCHIEDENVEEN. De nieuw aangelegde straatweg Emmer-Erfscheidenveen – Emmen is nu klaar en staat voor het publieke verkeer open. Dat het een drukke verkeersweg zal worden, laat zich wel aanzien, daar het al druk was toen het nog een zandwoestijn leek. Voornamelijk met auto's en motoren zal er een druk gebruik van gemaakt worden. De nieuwe verkeersweg tussen de oostelijke veenkolonie Emmer-Compascuum – E. Erfscheidenveen voorziet dan ook in een lang gevoelde behoefte. De brugwachter van de bruggen over de kanalen A en B heeft reeds de wenselijkheid geuit tot het aanbrengen van een rode seinlantaarn aan zijn brug over het Scholtenskanaal, voor de veiligheid voor het verkeer bij avond.

(Red. Op 6 december maken burgemeester en wethouders via de *Emmer Courant* bekend dat de in aanleg zijnde weg Emmen - Emmer-Erfscheidenveen vanaf het punt waar de klinkerweg begint, tot de brug bij school II te Emmer-Erfscheidenveen voorlopig niet met auto's en vrachtwagens mag worden bereden.)

*De openbare lagere school I te Erica
(Collectie Historische Kring Erica)*

2 december 1922

EMMEN. Toen wij het nieuwe winkelhuis van de heer W. Fidder aan de Wilhelminalaan in oenschouw namen, dachten wij aan de straatdeun: 'Houd er de moed maar in,' want er is ongetwijfeld moed, . durf en energie voor nodig om in deze slechte tijd een dergelijk flink winkelhuis te bouwen. Het flinke gebouw, dat een grote winkelruimte biedt, met een door veel grote ramen verlichte etalage-gelegenheid, is opgetrokken door de aannemer H. Scholten te Noordbarge. Wij wensen de ondernemer succes in zijn nieuwe zaak.

EMMEN. Nog een paar dagen en Sint Nicolaas doet weer zijn intocht... Hij is een praktisch man en doet zijn inkopen overal zo veel mogelijk ter plaatse... De grijze weldoener kan hier te kust en te keur gaan. Ons bekende warenhuis van Jan van Peer heeft weer een overvloed van alles en nog wat om een kinderhand te vullen. De lichtreclame welke 20 verschillende beelden op straat doet schijnen, trekt geweldig. De mooie grote uitstalling in speelgoederen en galanterieën van de heer S.A. Magnus, Wilhelminalaan, heeft ook veel bekijks. Dat kan men ook zeggen van de banket- en comestibleswinkels van de heren P. Stoker, J. Folkers, Gebr. Zuideveld, J. Nijemanting, J. Zandstra, J. Luurs en H. Engels Hz., wier suikertafels niet over gebrek aan bezoek zullen hebben te klagen. Geeft men liever iets in het rijwielvak, dan biedt de keurige etalage van de firma Thedinga en Co. een goede gelegenheid. De heer J. Schreurs heeft batterijen en zaklantaarns, evenals de heer J. Strootman, die ook in windbuksen een mooie col-

lectie heeft. In goud- en zilverwerken biedt de heer G.J. Stegeman een rijke keus en voor een keurig verpakt kistje sigaren de magazijnen van de heren T. Kremer, L. Jakobs, J. Jonker, alsmede de pas geopende zaak van de heer E. Fokkema. De als steeds keurige etalage van het 'Confectiehuis' heeft veel bekijks en veel bezoek, evenals de winkels der firma's Wed. A. Kropveld, 'De Noord-Ooster', J. Engelsman, I. Jakobs Hzn., W. Fidder en T. de Vries die allen met aanlokkelijke uitstallingen met passende geschenken voor de dag komen.

ERICA. Gisteravond werd in school II een ouderavond gehouden. Een 20-tal ouders waren opgekomen. Hoofd en onderwijzer brachten enkele voordrachten ten gehore, die bij de aanwezigen zeer in de smaak vielen.

- Een ouderavond voor school I, in de zaal van het café Beuker gehouden en waar nogal een flinke opkomst was, werd na een onverkwikkelijke woordenwisseling o.m. tussen de secretaris der oudercommissie en de heer Andringa, na een stukje muziek van mej. De Jager gesloten. Naar de heer Andringa de aanwezigen meedeelde was de agenda nog niet afgewerkt. 't Mocht de vertrekkende ouders echter niet weerhouden heen te gaan.

6 december 1922

EMMEN. Het winkelhuis van de heer R. Warrink aan de Wilhelminalaan is verhuurd aan de heer E. Fokkema, vertegenwoordiger en depôthouder van de tabakken der firma Frans Lieftinck te Groningen, die in het perceel een tabaks- en sigarenmagazijn heeft geopend. Deze voor eigen rekening

OPENING.

Ondergeteekende maakt aan het geachte publiek van Emmen en Omstreken bekend, dat hij

een Winkel heeft geopend

in Tabak, Sigaren en Sigaretten, in het huis, vroeger bewoond door den Heer R. WARRINK. Prima merken Tabak, Sigaren en Sigaretten uit de gunstigt bekend staande fabrieken.

Enorme collectie Sigaretten, waaronder de meest bekende geïmporteerde merken.

Pracht-aanbieding voor SINT-NICOLAAS. in alle mogelijke prijzen en verpakkingen. Bij eenig kwantum zeer voordeelig.

Zondags den geheelen dag GEOPEND.

Aanbevelend,

E. FOKKEMA,
SIGARENMAGAZIJN „JAVA”,
Wilhelminalaan - Emmen.

P. S. Teyens vertegenwoordiger en depothouder der N.V. Tabakfabriek FRANCISCUS LIEFTINCK, „Het Wapen van Drenthe”, Groningen.

Links: De advertentie van E. Fokkema in de Emmer Courant van 6 december 1922.

Rechts: De boerderij van Willem Grol aan de Splitting. Het gebouwtje er naast is waarschijnlijk door hem getimmerd en gebruikt als slachthuis annex winkel. (Collectie De Veldkers Barger-Oosterveld).

geopende zaak maakt door haar keurige uitstalling van alles wat tot het rookgebied behoort, een goede indruk en de sigaar, die ons bij ons bezoek werd aangeboden, kan een fijnproever zelfs bekoren. Als reclame bij de opening worden gratis pakjes Groninger Toren tabak aan de bezoekers uitgereikt. (Vraag van de redactie: Waar stond dit winkelpand van R. Warrink en wie weet meer over E. Fokkema?)

9 december 1922

BARGER-ERFSCHIEDENVEEN. Heden werd alhier in de o.l. school een Sint-Nicolaasfeestje gevierd. 's Morgens omstreeks 9 uur kwamen de goede Sint op zijn schimmel met zwarte Piet, zijn knecht, bij de school aan. Eerst werd Sint-Nicolaas met zijn knecht door het onderwijzend personeel en de kinderen op hartelijke wijze begroet. Daarna werden verschillende mooie liederen gezongen. Nadat de Sint met zijn knecht vriendelijke woorden

tegen het personeel en de kinderen gesproken hadden werden deze ruim getrakteerd op lekkernijen, benevens mooie cadeautjes, welke de Sint in pak en zak had meegebracht. Tegen ongeveer 1 uur werd afscheid genomen van de goede heilige en zijn knecht. Daarna keerden de kinderen allen met een aardig geschenkje voldaan huiswaarts.

16 december 1922

NIEUW-WEERDINGE. Door de elektrische centrale alhier zullen tussen het 2e Kruisdiep en Jolingsbrug een 25-tal lantaarns geplaatst worden. Bij de ingezetenen circuleert een lijst ter bestrijding der kosten.

20 december 1922

BARGER-OOSTERVELD. De heer W. Grol alhier heeft het voornemen om naast zijn bedrijf het slagersvak uit te oefenen. Naast zijn perceel timmert hij een slachthuis, hetwelk voorzien wordt van een ruime winkel, slachtplaats, enz. Alles wordt met het oog op de nieuwe vleeskeuringsdienst naar de eisen der tijd ingericht. Dit is weer een vooruitgang voor onze plaats, temeer daar dit hier de eerste slagerij is en het zodoende makkelijker wordt voor de inwoners, die dan niet meer naar de omliggende plaatsen behoeven, om hun vleeswaren te kopen.

door
Marscha van Noesl

Kijk je naar toen,
dan zie je het nu.

Als de bom gevallen was...

Emmen heeft de voormalige BB bunker aan De Klepel 2 in originele staat behouden. Het is een van de weinige bunkers uit de periode van de Koude Oorlog. In die jaren zestig waren er zeker vijftig commandobunkers in het land, waarvan er slechts vijf nog bestaan. De bunker in Emmen is in de meest authentieke staat bewaard. Beziichtigen is altijd mogelijk op afspraak. Schooljeugd komt er voor een rondleiding.

Gerrie van der Veen opent de sluisdeur van de bunker

Dat de bunker er nog is, is te danken aan een paar enthousiaste leden van de Stichting Archeologie en Monumenten (SAM) Emmen. SAM is nu eigenaar van de bunker. Vrijwilligers verzamelen alles wat met de bunker te maken heeft zo nauwgezet mogelijk. Ze schaffen spullen aan, zoals een telefooncentrale van toen, en

een kast met vele kleine kastjes, waarin de telefonisten hun koptelefoon bewaarden. Na enige publiciteit hebben vele particulieren die als professional of als vrijwilliger betrokken zijn geweest bij de BB

allerlei materiaal, variërend van originele legerlaarzen en helmen tot formulieren en getuigschriften of ontslagbrieven, bij de SAM ingeleverd.

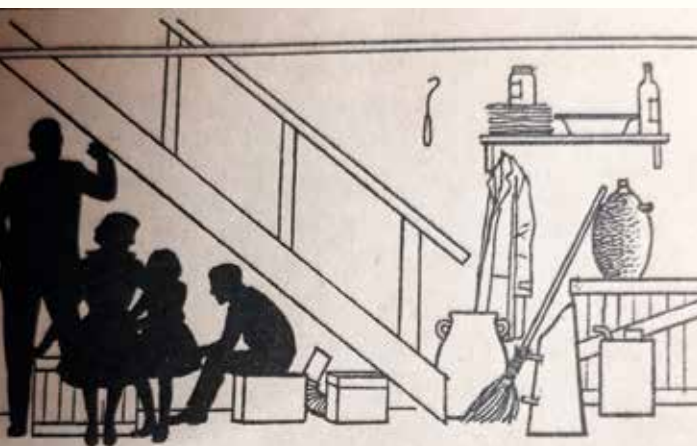
Op vijf meter onder het maaiveld ligt de commandopost. Een lange steile trap omlaag brengt je erheen. Daar vertelt Gerrie van der Veen van de SAM over wat de bunker van de in 1952 opgerichte Bescherming Bevolking in de jaren zestig betekende.

In die jaren waren de mensen bang voor Rusland, het was immers de Koude Oorlog, ook was er angst voor China, mijn vader zei 'het gele gevaarte', en bang voor een kernbom, bang voor een alles verwoestende aanval van een vijand met een steeds wisselend gezicht.

"Gelukkig is het allemaal nooit gebeurd, is de bunker nooit gebruikt waarvoor die was bedoeld, anders stonden we hier niet," zegt Gerrie, "want wat hadden ze zich in die tijd voorgesteld wat ze konden doen in geval van zo'n enorme ramp. Ze hadden immers zo weinig communicatiemiddelen ter beschikking. Als je dat vergelijkt met wat we nu allemaal hebben."

De bunker had toen diverse taken: brandbestrijding, zorgen voor een reddingsteam, een medisch team. Bovendien moest de BB de bevolking voorlichten over hoe ze zich moest beschermen in geval van noodsituaties. De BB hield destijds bij de bouw van parkeergarages of viaducten ook rekening met een oorlogsdreiging, ze bouwde ook schuilkelders om mensen daar in geval van oorlog te kunnen opvangen.

Schuilen onder de keldertrap

In de commandopost zouden hulpverleners verblijven in geval van een aanslag. EHBO-mensen, communicatiedeskundigen, brandweerlieden, de burgemeester moesten in geval van nood de burgers beschermen. Maar behalve die professionals moest er

ook een team van vrijwilligers beschikbaar zijn. Als de bom zou vallen moest het team worden opgeroepen. Dan zouden er 54 mensen twee weken in de bunker kunnen bivakkeren zonder van honger of dorst om te komen. In kleine kamertjes was plek voor stapelbedden.

Wie voor het eerst in zo'n bunker komt, moet wel van de ene verbazing in de andere vallen. Wat zijn er in pakweg die zeventig jaar voor andere inzichten gekomen. Wanneer Gerrie schoolklassen in de bunker rondleidt, is het eerste waar hij voor waarschuwt dat er geen bereik is zo diep onder de grond. De leerlingen waarschuwen dan gauw vrienden en familie via whatsapp dat ze even twee uur onbereikbaar zijn. En dat terwijl in de bunker voor die tijd de meest geavanceerde communicatiemiddelen stonden. Een telex, een telefooncentrale waar telefonisten contacten konden maken met de BB-mensen in de omliggende gebieden. *"Ze vroegen dan wat is er daar was gebeurd, waar de bom precies was gevallen en hoe groot de schade was. Zo werd in onze ogen zeer primitief de informatie uitgewisseld. De machinerie in de bunker zou ervoor zorgen, dat er frisse lucht bleef, dat er warmte kon komen en dat de uitgeademde lucht van de aanwezigen weer gezuiverd werd. Het belangrijkste was dat er een constante overdruk in de bunker was, zoals in een vliegtuig, zodat giftige gassen niet naar binnen konden dringen."*

In de machinekamer staat de luchtbehandelingsinstallatie nog helemaal in takt. Gerrie: *"Alles werkt nog zoals het is bedoeld. Als het luchtsysteem uitviel stonden er fietsen klaar die voor de aandrijving van het systeem zorgden."* In de bunker was een eigen watervoorziening. Stroom werd opgewekt met behulp van een dieselmotor en een aggregaat. Aan alle noodsituaties heeft de architect van de bunker gedacht, maar wie dat is geweest is niet

Gerrie van der Veen bij de telefooncentrale

bekend. Wel wie de aannemer destijds was. De bouwtekeningen liggen er nog.

Er was voedsel en drank voor twee weken voor iedereen. Wat er verder buiten gebeurde met de bevolking die beschermd moest worden dat kwam alleen via de telex en de telefoonlijnen binnen. Het zou een wondere wereld zijn, want hoe stelden ze zich de wereld na de bom voor? Hoe zouden de mensen zich buiten de bunker redden. We zouden toch ook niet graag in zo'n bunker zijn wanneer er een kernbom valt en dan als enige overblijven? De burgers buiten beschermden zich op hun eigen manier tegen het grote denkbeeldige gevaar. Daar waren voorschriften voor.

Mijn familie had bijvoorbeeld een schuilkelder. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verbleven mijn ouders en broers en zusters daar geregeld. Ze hebben daar ook nog zeer heldere herinneringen aan. Bang voor de bom op je dak, dan kon je jezelf vanuit die kelder naar boven graven. Die beelden zitten helaas nog op mijn netvlies van al het oorlogsgeweld in Oekraïne. Herinneringen aan hoe we ons vroeger dachten te beschermen tegen vijandelijke aanvallen zijn nu bijna ongelooflijk.

Nu is bescherming tegen oorlogsgeweld praktisch onmogelijk. Bommen graven zich meters diep de grond in en vernietigen hele steden.

Als ik op de eerste maandag van de maand het luchtalarm hoor, denk ik

Zo is het (links),
zo wordt het
(rechts) . . .

vaak waar was dat ook voor? We worden gewaarschuwd als dat alarm op een ander moment afgaat, maar waarvoor dan? We kijken op onze telefoon en denken het is toch niet de eerste maandag van de maand, vergissing zeker. Waarvoor is waarschuwen nog zinvol? Een dijkdoorbraak? In Drenthe? Nee in geval van andere calamiteiten? Angst voor alle mogelijke aanvallen zal er altijd blijven. Terug naar de bunker. Daar is zoveel fascinerends te zien. De leden van de SAM zijn druk met het archiveren en verzamelen van spullen die vroeger door de BB-mensen werden gebruikt. In een halletje hangen nog BB-pakken. Gerrie: *“Als er buiten een kernbom was gevallen bijvoorbeeld dan kwamen de werknemers hier binnen en moesten ze hun bovenkleding, jassen en broeken van de BB uittrekken en in een afvalput dumpen. Ze moesten zich douchen en konden daarna pas de bunker verder in komen.”* De communicatiekamer, de verbindingkamer, het zenuwcentrum met de telefonisten, de telexen en de radio's. De commandant had een eigen kamertje met een bed, een wastafel en spiegel ... Onlangs hebben de SAM-leden een originele telefooncentrale op de kop kunnen tikken. En zo komen er na oproepen in de media steeds meer spullen naar de bunker toe. Kasten vol met archiefmateriaal, een origineel kompas en veel materiaal dat anders verloren zou gaan. Het zal een museum worden als de vrijwilligers hun zin krijgen.

SAM-archeologen

Het werk van de SAM-archeologen is beëindigd sinds de nieuwe wet heeft vastgesteld dat ze niet zelfstandig meer mogen graven naar overblijfselen uit het verleden. Er liggen nog wel genoeg vondsten in de schappen van de bunker die het bezichtigen waard zijn en waarover veel te vertellen valt. Nu mogen de vrijwilligers van de SAM alleen nog meehelpen bij archeologische onderzoeken als ze

daartoe worden uitgenodigd door een commercieel opgravingsbedrijf. Zo heeft de SAM veel geholpen bij de grote opgravingen op de Noordbargeres voordat het nieuwe dierenpark Wildlands er werd gebouwd. Ook assisteerde de SAM bij het archeologisch onderzoek dat vooraf ging aan de bouw van het huidige politiebureau en bij de onderzoeken rondom de Grote Kerk in Emmen. Het meest recent zijn de hulpprojecten van de voormalige Emmerschans. Nu helpen SAM-leden, onder wie er twee professioneel archeoloog zijn, bij het onderzoek bij het Klooster in Ter Apel.

Toekomst

De taken van SAM bestaan tegenwoordig toch vooral uit het onderzoeken van het in de afgelopen decennia opgegraven materiaal, maar de laatste tijd ook zeker en vooral uit het inrichten van de bunker als museum. Dat gaat gebeuren, vooral nu er is besloten om de toegangspoort van de bunker te moderniseren en passend te maken bij de nieuwbouw die aan De Klepel is gekomen. Hoe dat eruit gaat zien is te vinden op internet: Heldenhof. Architectenbureau Van Ringen heeft een modern metalen frame ontworpen dat om de bunker wordt gebouwd, zodat er een eigentijdse entree is. Zo wordt de bunker ondergronds boven de grond aangepast aan de eigentijdse architectuur van de omliggende flats en woningen. Onder die nieuwe entree kan Gerrie de groepen ontvangen en waarschuwen voor de wondere wereld die ze gaan betreden.

Angst voor welk gevaar dan ook zal wel blijven. Sla de kranten er maar op na: veel gaat over wat eventueel zou kunnen gebeuren. De bunker zoals die is ontworpen zal geen bescherming meer bieden tegen oorlogsgeweld nu. Gelukkig blijkt maar al te vaak: een mens lijdt dikwijls het meest aan het lijden dat hij vreest, maar dat nimmer op komt dagen.

Bakkerij 'De Bijenkorf'

in Klazienaveen - deel 1

In de vorige *Kroniek* stond in de rubriek '100 jaar geleden' een berichtje uit Klazienaveen: *'Weer mag onze plaats op een vooruitgang bogen. De heer P.M. Zwerver, bakker en confiseur alhier, heeft zijn alom bekende fabriek 'De Bijenkorf' weder uitgebreid, door er ene inrichting voor het vervaardigen van zuurtjes aan te verbinden. Zuurtjes, in verschillende vorm, kleur en onderscheidene smaak worden hier gemaakt. 't Is te hopen, dat de ondernemer zijn werk bekroond mag zien, door een groot afzetgebied te vinden'.*

Ik had er toen graag een foto bij geplaatst van dit bedrijf, maar die was niet te vinden. Op het moment dat de *Kroniek* al naar de drukker was, kreeg ik heel toevallig een foto van ons medelid Hans Thedinga, in de vorm van een verzonden ansichtkaart met achterop een tekst.

Op de foto stond een fabrieksgebouwtje en erboven de tekst: *'Machinale Bakkerij P.M. Zwerver XXXXXXX Klazienaveen'*. De kruisjes stellen een zwart balkje voor. De kaart was verzonden op 7 juli 1919 vanuit Klazienaveen en gestuurd naar Motorzaak Thedinga in Emmen. Afzender P.M. Zwerver. Hij schreef: *'Wel E. Heer. Mag ik u even herinneren om een dop van de caperauteur (carbureteur – red.) telegrafisch te bestel-*

len. In afwachting P.M. Zwerver Kl.veen'.

Een week later vroeg Hans Thedinga aan mij nog eens goed naar de foto te kijken. Onder het zwarte balkje op de voorzijde was nog te lezen 'Ter Apel'. En op de achterzijde stond dat de uitgever van de kaart J. Negen in Ter Apel was. Hans vroeg zich af of het gebouw op de voorzijde wel in Klazienaveen of misschien in Ter Apel was.

Verder onderzoek naar de plek waar dit fabriekje gestaan heeft in Klazienaveen (of Ter Apel), leverde niets op. In boekjes met oude foto's van Klazienaveen kwam geen gelijksoortig fabriekje met hoge schoorsteen voor. Plaatsing op facebook leverde wat suggesties op maar geen duidelijk antwoord. En contact met de historische werkgroep waar-

*Een viertal woningen aan
het Van Echtenskanaal NZ,
waarin vanaf links volgens
het bijschrift woonden:*

- 1- smid Harm Boelens,
anno 1974 B. Wolters;*
- 2- het begin van de schoen-
en sportzaak Van Veen;*
- 3- F. Homan, anno 1974
G. de Groot*
- 4- bakker Ten Napel, opge-
volgd door Pietje Zwerver,
anno 1974 J. Blancke.*

*Uit: Klazienaveen in
oude ansichten,
Zaltbommel 1974, no. 16.*

onder Ter Apel valt ook niet.

Lubbe Kroeze, verwees mij naar Delpher, de website waarin men kan zoeken in oude kranten. Hij was er veel tegengekomen over de Stoom, Brood-, Koek- en Banketbakkerij De Bijenkorf in Klazienaveen en vrijwel altijd wordt daarbij de naam P.M. Zwerver genoemd als eigenaar, maar nergens een adres.

Gerben Dijkstra verwees mij naar het gemeentearchief, omdat er een hinderwetvergunning voor een bakkerij moest zijn afgegeven, maar daar konden zij niets vinden, omdat ik geen adres had. Daarna zocht ik weer contact met Gerben.

Hij las in het boek *Klazienaveen in oude ansichten* bij foto 16, eveneens op de voorplaat afgedrukt, waar in het bijschrift de naam 'Pietje Zwerver' staat, de naam van G. de Groot die in een woning naast die van Zwerver zou hebben gewoond. Het was zijn oudoom Geert de Groot, wiens woning anno 2022 op het adres Van Echterskanaal NZ 151 staat. Zwerver zou dan op het huidige adres Van Echterskanaal NZ 152 hebben gewoond, terwijl zijn bakkerij op het adres Van Echterskanaal NZ 153 stond. Vervolgens begon Gerben via de adressen Van Echterskanaal NZ 151 en 152 in het kadaster de zoektocht naar de bewoningsgeschiedenis van de woningen van zijn oud-oom en P.M. Zwerver die beiden in de naastgelegen panden met de huisnummers 153 en 154 hebben gewoond.

Hinderwetvergunning

Ondertussen vond men in het gemeentearchief op het adres Van Echterskanaal NZ 151 de aanvraag voor de hinderwetvergunning. Op 5 september 1917 vroeg P.M. Zwerver, woonachtig in Klazienaveen, eigenaar van Stoom Brood- Koek en Banketbakkerij De Bijenkorf een vergunning aan om op het perceel I2697 een 'heete luchtoven' 'in de

zin van de veiligheidswet' te bouwen.

Op 2 oktober 1917 maakte burgemeester Christoffer van der Wal (1843-1916) een proces-verbaal op dat er geen bezwaren waren ingebracht.¹

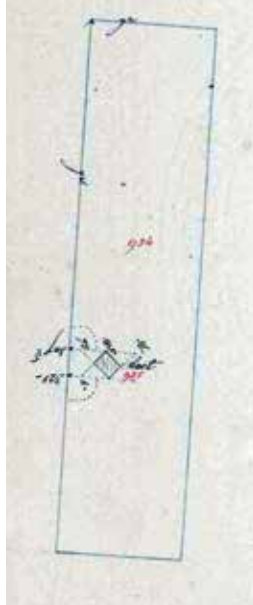
Zwerver was op dat moment al bakker in Klazienaveen, want vanaf begin juli 1913 plaatste hij in 1913 negen advertenties in de *Emmer Courant (EC)* en het *Nieuwsblad van het Noorden (NvhN)*, waarin hij een bakkersknecht vraagt. In één advertentie, in het *NvhN*, bood hij een salaris van f. 200,00 tot f. 250,00 aan met als secundaire arbeidsvoorwaarde 'vrij van venten en nachtwerk'. In geen van de advertenties staat een adres van zijn bakkerij. In Klazienaveen was de plaats van zijn bakkerij kennelijk goed bekend.

Kadaster

We beginnen de geschiedenis van dit gedeelte van Klazienaveen in 1888. Toen lag op deze plaats nog een perceel hoogveen, I649, groot 5 ha (100 m breed x 500 m lang). Vanaf 1889 kreeg dit perceel twee nieuwe sectienummers: I934 (veen) en I935 (huis). Op het veldwerk, een schets van de resultaten van de meting, van dit perceel was een keet met afmetingen getekend die vragen oproep, zoals waarom is deze kaart op deze wijze getekend en hoe heeft de landmeter de oppervlakte van de keet berekend? Gerben Dijkstra nam daarvoor contact op met Anne Post uit Norg, die vroeger als landmeter voor het kadaster heeft gewerkt. Post vertelde: *"Vermoedelijk is het volgende gebeurd. De landmeter J. Rietsema, die in die tijd belast was met de uitvoering van de metingen die noodzakelijk waren om de kadastrale kaart up to date te houden, heeft op zijn jaarlijkse rondgang door zijn district gezien dat op het perceel sectie I nummer 649 een opstal was gebouwd die mogelijk belastbaar was. Dat behoorde toen ook tot de taak van een landmeter. Het kadaster was een onderdeel van de belastingdienst in die tijd. Maar gezien de constructie, die hij bestempelde als 'keet', wilde hij daar kennelijk geen uitvoerige meting aan wijden, want mogelijk was die keet over enkele jaren wel weer verdwenen. Dus besloot hij de keet vast te leggen in de kaart met minimale moeite, maar wel voldoende meetgetallen, zodat het karteerbaar was op de kaart. Twee hoekpunten loodrecht op de grenssloot inmeten en in die loodlijnen één hoekpunt en de verlengdes*

Stempel en handtekening van P.M. Zwerver onder de aanvraag voor een hinderwetvergunning

‘Op het veldwerk’, een schets van de resultaten van de meting (Kadaster, 1889, veldwerkkaart EMN00-I_111)

van de gevels. Verder gaf hij aan dat de keet haaks was gebouwd. De lengtes van de muren van de keet kunnen dan wiskundig worden berekend en ook de oppervlakte van de keet kan zo worden bepaald. Op de schets heeft hij met streeplijntjes aangegeven welke wiskundige verbanden er zijn, zodat je de ontbrekende maten kunt bepalen.

Kennelijk heeft hij de uitkomsten van zijn berekeningen naar beneden op decimeters afgerond en dan krijg je een oppervlakte van $6,9 \times 12,8 = 88 \text{ m}^2$, ook weer naar beneden afgerond. Uit de kartering blijkt namelijk dat de keet niet echt haaks is, zodat een vermenigvuldiging van de breedte en diepte-maat van de woning een te hoge uitkomst geeft. Wanneer je niet gaat afronden en de keet als haaks gebouwd beschouwd, kom je op $7,1 \times 12,85 = 91 \text{ m}^2$. Stel je een oppervlakte te groot vast, dan loop je het risico dat er een bezwaarschrift wordt ingediend vanwege een te hoge vaststelling van de belastbare opbrengst, en dat moet je voorkomen.”

Op de kadastrale kaart die de belastingdienst heeft gebruikt voor de uitvoering van de Wet op de Grondbelasting van 1878 in 1885 is op het 27ste blad van de sectie I met potlood de keet ingetekend en het oude nummer 649 doorgehaald en de nieuwe nummers 934 en 935 toegevoegd. In dit gebied, het 1ste blok, stond behalve deze keet verder niets (Te vinden op: <http://alledrenten.nl/scans>: overige scans - kiezen voor Grondbelasting en dan de onderste mogelijkheid aanklikken: 0179 - instanties belast met de schattingen voor de grondbelasting - 1815-1963. Daarna klik je op zoeken en dan naar beneden scrollen tot je bij de gemeente Emmen, ar-

chiefcode 181.137 komt. Dat is het blad sectie I 27.) In het kadaster werd het perceel I649 dus opgesplitst in de kadastrale percelen I934 (veen) en I935 (huis) (zie afbeelding linksboven). Voor de meting van Rietsema werd eigenaar Scholtens jaarlijks voor ‘belastbare opbrengst ongebouwd’ voor f. 1,39 aangeslagen; daarna jaarlijks voor f. 3,89. Dit perceel grensde aan de noordzijde aan het Van Echtskanaal. Op het einde van de 19de eeuw was dit gedeelte van het zogenaamde Beekveen (blok 1) in ontginning gebracht.

1905

In 1905 kocht timmerman Freerk Homan, die zich vanuit Nieuw-Buinen in Klazienaveen had gevestigd, het ontgonnen perceel I1132 van fabrikant W.A. Scholtens en een jaar later van NV Veenderij en Turfstrooiselfabriek Klazienaveen voorheen W.A. Scholtens te Groningen nog een perceel bouwland, I1270.

Na de aankoop door Homan werden de perceelnummers gewijzigd in I1595 en I1653. Toen Homan er in 1906 een huis op bouwde werd het perceelnummer gewijzigd in I1704.

In 1907 vroeg Homan een hinderwetvergunning aan voor het oprichten van een bakkerij op het perceel I1595.

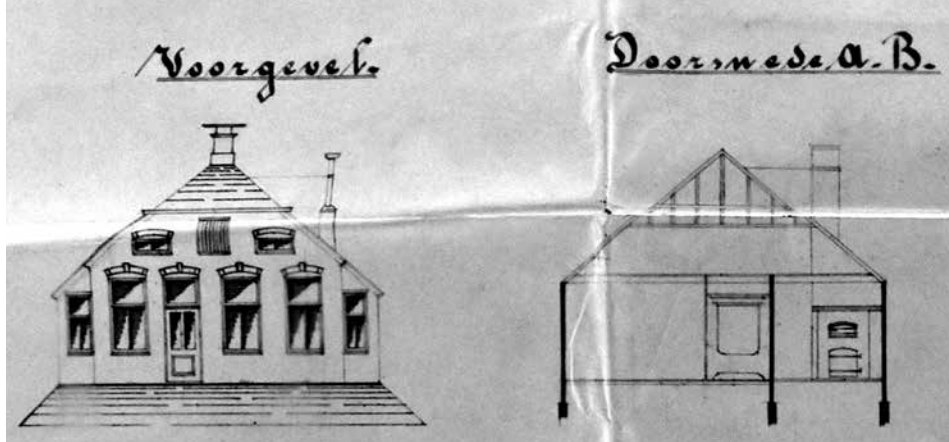
In 1908 bouwde hij op zijn grond nog een huis met een vloeroppervlakte van 0,54 are. Deze woning kreeg het kadastraal perceelnummer I1833, terwijl het in 1906 gebouwde huis met de omlig-

Op perceel I2697 bouwde Zwerver zijn bakkerij.

Links van deze kavel zijn de woningen te zien die Freerk Homan in 1906 en 1908 bouwde. Linksboven staat de keet nog.

(Kadaster, 1918, veldwerkkaart EMN00-I_331)

De voorgevel van de woning met bakkerij die Homan in 1907 liet bouwen. Rechts is de schoorsteen van de bakkersoven te zien, welke in de doorsnede A.B. is ingetekend. (GAE, Hinderwetvergunning)

gende grond, 14,16 are, het nummer I1834 kreeg en vervolgens na een 'bijbouw' in 1913: I2277. Homan verkocht in 1917 de woning op I2277 met 8,10 are aan en een hinderwetvergunning voor een bakkerij aan P.M. Zwerver (Van Echtenskanaal NZ 152), die dit pand al huurde. De rest van het perceel, het westelijk deel (I2278, huis en I2698, tuin), 6,6 are groot, hield hij eerst zelf om het in 1922 te verkopen aan Janna Riks, weduwe van Dedde Bos die de woning in 1925 verbouwde en in 1941 aan vervener Geert Albertus Oldeboom uit Musselkanaal verkocht. Vanaf 1949 tot 1978 was Geert de Groot eigenaar van de woning. In 1978 kocht schilder Lukas Dekker de woning (Van Echtenskanaal NZ 151).

Pieter Minzes Zwerver

Op 6 augustus 1877 werd om 01.00 uur op een schip, liggend in het Zuidlaardermeer bij Kropswolde, Pieter Minzes Zwerver, zoon van 'vischer' Minze Pieters Zwerver en Jantje Willems Klaver geboren. Menze Pieters Zwerver ondertekende op het gemeentehuis van Hoogezand bij de aangifte van de geboorte van zijn zoon de akte niet, omdat hij, zoals hij verklaarde, geen schrijven had geleerd. Bij het schrijven van de akte maakte de ambtenaar in Hoogezand een fout, in plaats van Zwerver schreef hij Zwerwer, ongetwijfeld voortkomend uit het feit dat Menze Zwerver zelf niet kon schrijven en lezen.

Het echtpaar leefde op een vissersboot, dat zo blijkt uit de geboorten van hun kinderen in plaatsen, zoals Bergum, Gerkesklooster, Groningen, Kropswolde, Noorddijk en Onnen afmeerde. Op de vissersboot werden acht kinderen geboren die bij andere gezinnen opgroeiden, omdat er op de vissersboot geen plaats voor hen was. Vanaf 1890 woonden zijn ouders in Zuidlaren 'aan wal'. Vader Minzes bleef met twee zonen het beroep van 'visser' op het

Zuidlaardermeer uitoefenen.

Pieter Minzes Zwerver vestigde zich op 7 december 1910 vanuit Groningen bij zijn ouders in Zuidlaren. Op 16 juni 1911 vestigde hij zich in Meeden. Uit een advertentie in het *Nieuwsblad van het Noorden* van 15 april 1913 blijkt dat hij hier een bakkerij had. In de advertentie bood hij 'een amandelmwijnmachine en bakkersgereedschappen' aan.

Huwelijken

Op 6 oktober 1904 huwde bakker Pieter M. Zwerver te Groningen met Jantina Huizinga (Groningen, 19-09-1876 - Groningen, 09-05-1937). Op 22 september 1905 werd te Groningen dochter Jantje geboren. Bij haar overlijden in 1937 werd Jantina Huizinga melkventster genoemd. Na haar scheiding met Pieter Zwerver trouwde zij in 1932 met Lambertus Nienhuis. Toen Pieter Minzes in 1910 bij zijn ouders in Zuidlaren ging wonen, was dat zonder zijn vrouw en zijn dochter Jantje.

Op 26 april 1913 huwde Pieter M. Zwerver met dienstbode Hendrikje Berga (Ooststellingwerf, 13-03-1882 - Deventer, 21-06-1940). Veertien dagen na zijn huwelijk vertrok Pieter M. Zwerver naar Klazienaveen, waar hij van Homan het pand met de bakkerij huurde.

Een paar dagen later, 13 mei 1913, vestigde zijn vrouw zich vanuit Veendam in Klazienaveen.

Op 25 september 1913 werd hun dochter Jantje geboren; op 17 augustus 1916 zoon Minze Albert; op 21 januari 1919 Metienus Zwerver en op 19 augustus 1924 te Groningen dochter Trijntje Boukje Grietje.

Op 26 juli 1926 verhuisde het gezin Zwerver vanuit Klazienaveen naar Groningen en gaan ze wonen in de Jozef Israëlstraat 42. In 1938 woonde Zwerver in Deventer, waar zijn vrouw echtscheiding aanvraagde en kreeg. Op 5 juli 1945 overleed Pieter Zwerver te Assen op 67-jarige leeftijd.

op 28 juli 1914 de Eerste Wereldoorlog uit. Albert Eggens beschrijft in zijn boek *Leven langs de grens* (Beilen 2021) op de bladzijden 89 tot en met 99 de problemen, waarmee lokale bakkers te maken kregen doordat de aanvoer van rogge stagneerde.

Men moest op zoek naar alternatieven voor het roggebrood, dat veel werd geconsumeerd. Een alternatief was tarwebrood oftewel het 'regeeringstarwebrood'. Het bakken van dit brood zorgde voor een heftige concurrentiestrijd tussen de bakkers P.M. Zwerver en Evert ten Napel die aan de overkant van het Van Echtskanaal, op huisnummer 114, zijn bakkerij had. Het leidde tot een polemiek tussen beide bakkers in de *Emmer Courant* in de zomer van 1915, waarbij het met name ging om de wijze van bakken. Zwerver bracht zelfs een tarwebrood bij de redactie van de *Emmer Courant*, maar deze liet zich niet verleiden tot een oordeel, hoewel het brood *'een zeer aantrekkelijk uiterlijk heeft en zoowel smakelijk als voedzaam blijkt te wezen, terwijl het door samenstelling en bakwijze niet zoo spoedig uitdroogt als andere broodsoorten'*. Eind juli 1915 sprak de Emmer gemeenteraad andermaal over 'regeeringstarwebrood'. De beide bakkers hadden voor de gemeenteraadsleden elk een tarwebrood gebakken, welke tijdens de raadsvergadering werd geconsumeerd. Het brood viel in de smaak bij de raadsleden, zowel in letterlijke als in figuurlijke zin. Aan het einde van de raadsvergadering nam men het besluit om 'regeeringstarwemeel' in de gemeente in te voeren, waardoor de bakkers in de gemeente Emmen de gelegenheid kregen om 'regeeringstarwebroden' te bakken.²

Zwerver

Zwerver had dus in 1916 perceel I2677 van Homan gekocht en in hetzelfde jaar kocht hij ook een perceel bouwland ten oosten van zijn pand, I2697 (daarvoor I2491), groot 15,8 are, van de NV Veenderij en Turfstrooiselfabriek Klazienaveen voorheen WA Scholtens te Groningen. Hier wilde hij, zoals wij al eerder schreven zijn bakkerij met hete luchtoven bouwen, waarvoor hij op 5 september 1917 een hinderwetvergunning aanvraagde.

Aanbesteding.
op **Woensdag 22 Nov. a.s.,**
des namiddags om 3 uur, zal door
den Heer P. M. ZWERVER te
Klazienaveen ten huize van den heer
EGBRINK te Klazienaveen, alwaar
het bestek en de teekening ter
inzage liggen
worden aanbesteed :
**Het bouwen van een bakkerij te
Klazienaveen met bijlevering
van al de benodigde mate-
rialeen, enz.**
Inlichtingen te bekomen bij den
ondergeteekende.
R. KLIPHUIS, Architect.
Emmen, 13 Nov. 1916.

Op 15 en 18 november plaatste P.M. Zwerver in de *Emmer Courant* dat de bouw van zijn bakkerij op 22 november 1916 ten huize van Egbrink te Klazienaveen werd aanbesteed. Bestek en tekening van architect R. Kliphuis lagen daar ter inzage.

In 1917 is de bakkerij gebouwd, want in de *Emmer Courant* van 19 september 1917 bood Zwerver spullen van zijn oude bakkersoven te koop aan.

- Wordt vervolgd. -

Noten

- 1 GAE, *Hinderwetvergunningen op adres Van Echtskanaal NZ 151; dat moet zijn Van Echtskanaal NZ 153*). Op perceel I2492 stond de openbare lagere school.
- 2 Albert Eggens, *Leven langs de grens* (Beilen 2021), blz. 89-99.

Genealogie familie Zwerver

In dit artikel is geen genealogie van de familie Zwerver opgenomen. Deze is als worddocument bij de redactie (p.a.naber@home.nl) of bij de uitgever (gjdijkstra@uitgeverijdrenthe.nl) op te vragen.

Op de achtergrond een deel van de kaart van Drenthe van 1634 van C. Pijnacker (eerste versie)

Op de voorzijde een foto van bakkerij Zwerver. Ten oosten van zijn woning en voormalige bakkerij liet Zwerver in 1917 zijn broodfabriek bouwen. Deze foto is dan ook na september 1917 gemaakt. Links van de fabriek is de woning van Zwerver te zien (Van Echtenskanaal NZ 152, I2699) en links daarvan nog een klein deel van de woning van Homan (Van Echtenskanaal NZ 151, I1178).
Zie het artikel over bakkerij De Bijenkorf in Klazienaveen.

Boven: De kadastrale hulpkaart nr. 512 uit 1914 afgedrukt op een achtergrond van kadastrale grenzen. Toegevoegd in blauw enkele oude perceelsgrenzen om de ligging duidelijk te laten uitkomen. Op deze kaart staan de woningen die Freerk Homan heeft gebouwd: I1833 en I2277. Laatsgenoemde woning werd in 1917 aan bakker Pieter Minzes Zwerver verkocht. Hij bouwde ten oosten hiervan, op perceel I2697 zijn 'stoombakkerij' (zie foto omslag voorzijde). Onder: Dezelfde hulpkaart, maar dan op een achtergrond van de huidige topografie, met ook in blauw de opgewerkte oude grenzen. (Tekeningen: Anne Post, Norg)

